

En Herregaardshistorie

Knabstrup.

Sdr. Jernløse Sogn. Merløse Herred. Holbæk Amt.

Af Oberst C. D. O. Lunn.

Danmarks Adels Aarbog 1935 II, Side 110, udtaler:

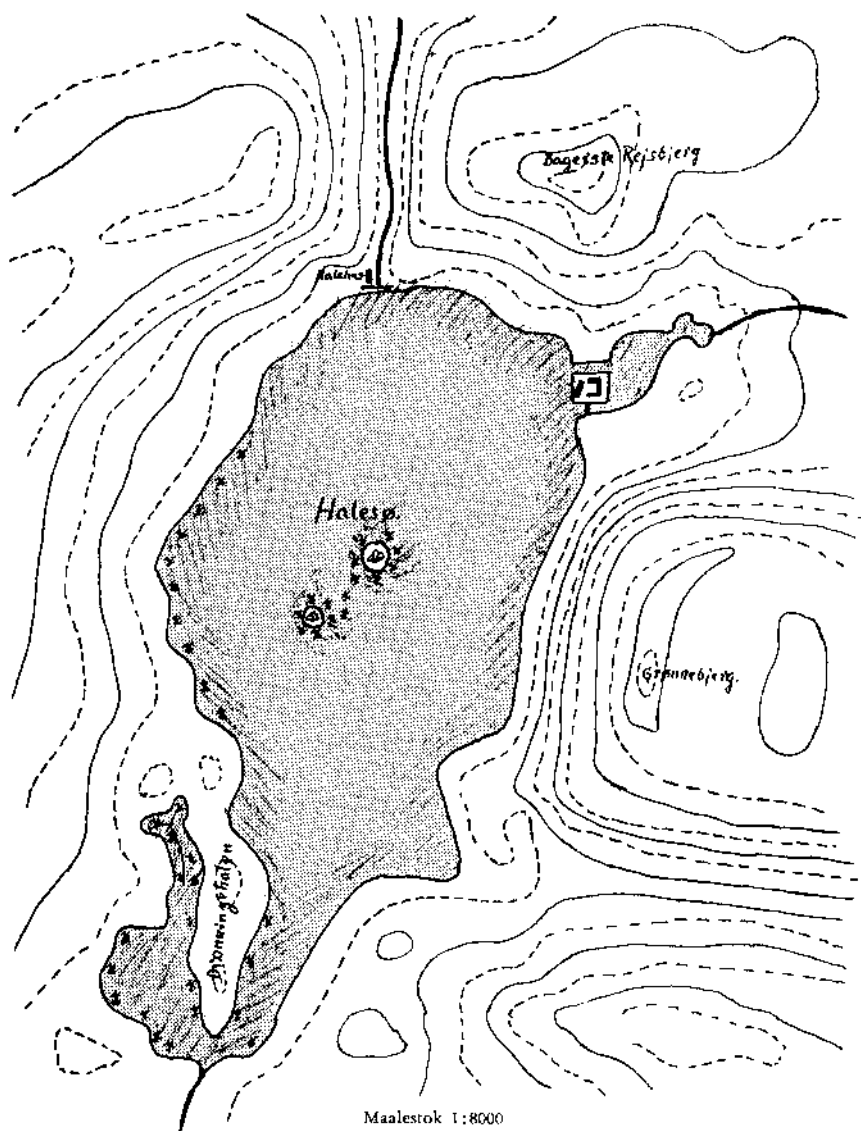
„Den danske Adels Stamtavler kan for den ældste Dels Vedkommende kun opstilles ved Kombinationer og Oisninger, der dog ikke under nogen Form maa fremsættes som Kendsgerninger, og Genealogen har gjort tilstrækkelig Fyldest, saafremt hans Angivelser hverken direkte eller indirekte er i Strid med nogen overleveret Vished og har den største Sandsynlighed for sig.“

Omtrent 700 m. V.S.V. f. det nuværende Knabstrup ligger Voldstedet af det gamle Knabstrup. Det er en aflang, rund Høj, skaaret af fra den N. derfor liggende Bakke ved en 10 m. bred Grav.

Ved Begyndelsen af 1800-Tallet laa Voldstedet hen dækket med Krat, der næsten skjulte Ruinerne af den gamle Borg. Men min Oldefader og Bedstefader lod Krattet rydde og Ruinerne bryde ned for at vinde Agerland. Pladsen var dyrket gennem det meste af 80 Aar; men det er daarlig Jord, fuld af Sten og Murbrokker. Dels af denne Grund, dels for at bevare Resterne af den gamle Borg fra fuldstændig Ødelæggelse, blev Pladsen indhegnet og beplantet med Gran omkring 1930—35.

Voldstedet blev i Sommeren 1943, medens Granerne endnu stod, delvis undersøgt under Ledelse af Museumsinspektør Chr. A. Jensen; men Undersøgelsen blev selvsagt ikke ført helt til Bunds paa Grund af Beplantningen — og Tyskerne.

Granerne blev fældede i 1952—53, og Dele af Borgvolden er

Maalestok 1:8000

Fig. 1

senere blevet beplantet med Roser og Gyvel og andre Buskvækster. Den ligger nu hen som en Slags Tilflugtssted og Skjul for Vildt.

Min Bedstefader, C. F. A. Lunn, skrev en Knabstrups Historie i 1876. Det efterfølgende er et Forsøg paa at fuldstændiggøre denne, idet jeg har kunnet benytte gamle Dokumenter og nyere Forsknings Resultater, som min Bedstefader ikke har kendt og ikke kunnet benytte.

Den, der har anlagt og bygget Borgen Knabstrup og dannet Knabstrup Sø ved at stemme Vandet op ved Dæmningen ved det nuværende Halehus, og som yderligere har anlagt Knabstrup Mølle, som engang fandtes der, maa have været i ubestridt Besiddelse af Landet langt længere mod Vest end den nuværende Grænse mellem Torbenfeld og Knabstrup. Man danner jo ikke en Sø, hvis ene Halvdel ligger inde hos Naboen, og man bygger ikke sin Hovedborg 225 m. fra Ejendommens Grænse, naar man iøvrigt har Jord nok.

Hvor Knabstrups oprindelige Grænse har ligget, kan naturligvis ikke siges bestemt nu; men formodentlig har den ligget omtrent i Vandskelslinien mellem det Vand, der løb mod Øst til Knabstrup Sø og dennes Afløb, og det Vand, der løb mod Vest eller Nordvest, d. v. s. til en Linie fra det nuværende Bakkerup mod S.S.V. Denne Linie ligger i en Afstand af ca. 700 m. fra Borgvolden af Gammel-Knabstrup.

Ved at afskære Spidsen af en Bakkenæse med en Grav paa ca. 10 m. Bredde og 8 m. Dybde har man faaet en Byggeplads paa omtrent 45×40 m., største Længde i Retning Ø.-V. Den opgravede Jord kan være anvendt til at forhøje Byggepladsen eller til at give den regelmæssig Form.

Fig. I viser, hvorledes Terrainet nærmest Borgen maa have set ud, da Borgen var nybygget.

I sin Bog „Knabstrup i ældre og nyere Tid“ skrev C. F. A. Lunn, at Borgpladsen i Begyndelsen af 1800-Tallet laa:

„... urørt af Ploven, Tjørnebuske og Hyldebuske, Græs og Mos dækkede de tilbageværende Ruiner og Størsteparten af det underste Byggegrundlag; men allerede for 50 Aar siden (d. v. s. omkring 1825—30) blev Spade og Hakke og

Gammel-Knabstrup

Grundplan 1:500

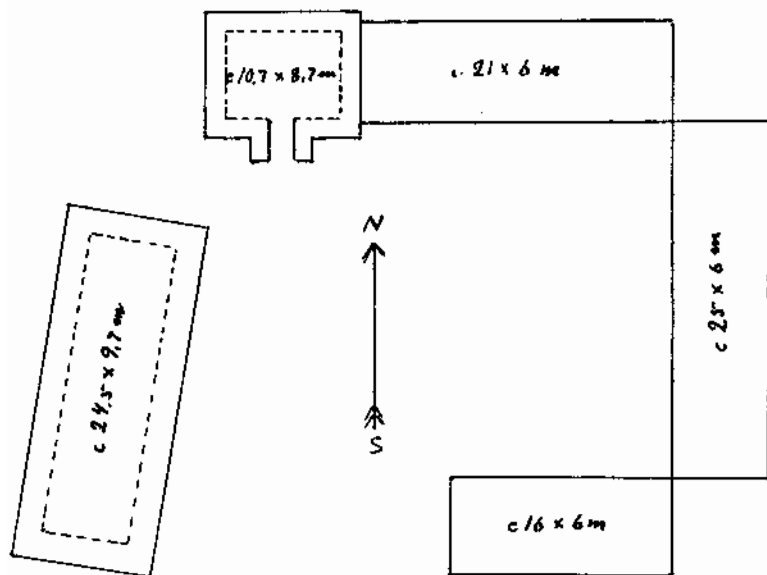

Fig. 2

Brækstang og Økse satte i Bevægelse for at bortrydde de sidste Spor af Fordums Bygninger, og snart gik Ploven bag efter og udjævnede de Huller, som Opbrydningen af Murgrunden havde tilvejebragt; den uhyre Mængde af Kampesten og Murbrokker blev nedsænkede i Gravene, de høje Brinker sløjfedes og nedkastedes over Stenene, og snart var Borgpladsen saa vidt beredt, at frodige Sædafgrøder kunde vederlægge Umagen ved Arbejdet ved Fortidsmindernes Udslettelse“.

Nu om Dage stiller man sig jo noget tvivlende overfor, om Udgifterne og Sliddet ved Ruinens Ødelæggelse har kunnet betale Erhvervelsen af $\frac{1}{4}$ Td. Land daarlig Jord. Erstatte Kulturværdien af et Fortidsminde har det i hvert Fald ikke kunnet.

C. F. A. Lunn har ment at kunne huske, at der paa Borgpladsen har ligget en lukket Gaard bestaaende af fire smalle Fløje med et indvendigt Gaardsrum. Husene har været dels af Bindingsværk, dels af Grundmur, og som Materialer har været anvendt dels raat tilhugget Kampesten, dels Munkesten. Der er i

det nuværende Knabstrup anvendt en anselig Mængde Sten stammende fra Gammel-Knabstrup. Paa og i Omegnen af Borgvolden findes stadig Masser af Murbrokker af Munkesten.

Ved de foran omtalte Gravninger i 1943 fik man dannet sig følgende Billede af, hvilke Bygninger, der har staaet paa Borgvolden. Fig. 2.

Mod Vest har staaet en Bygning af den Art, der gaar under Betegnelsen „det faste Stenhus“, og som har sin fornemste Repræsentant i Glimmingehus i Skaane. Det har haft udvendigt Maal omtrent $24,8 \times 9,7$ m. (svarende til 80×30 danske Fod) og Murtykkelse $1,50 \times 1,75$ m. (svarende til 5 danske Fod).

Mod Nord har, længst mod Vest, staaet en formentlig taarnagtig Bygning, omtrent som det saakaldte „Stenhus“ i Præstegade i Kalundborg (Billede af dette findes i „Trap“, Udgave af 1920 Bind II, Side 423. Maal: $8 \times 7,75$ m.). Det har haft udvendigt Maal omtrent $10,7 \times 8,7$ m. (svarende til 34×28 danske Fod) (ca. 35×30 sv. Fod), største Længde i Ø.-V., og Murtykkelse 1,50 m. (svarende til 4,75 danske Fod) (5 sv. Fod). Det har haft Kælder, til hvilken der er fundet en vel bevaret Kældernedgang, indrammet af meget svære Mure.

(Idet jeg huskede paa den Forskel imellem danske Fod og svenske Fod, der kom frem ved Maalene paa Lillø og Glimmingehus, og da jeg fandt Maalene i Taarnet 34×28 underlige, regnede jeg dem om i svenske Fod og kom til Resultat: Grundplan 35×30 svenske Fod, Murtykkelse 5 svenske Fod. Det synes altsaa næsten som om man her, ligesom i Glimminge, har anvendt svenske Fod, medens man i det store Hus har anvendt danske Fod.)

I Forlængelse heraf er fundet et Bindingsværkshus paa 6 m. Bredde og skønsmaessigt 22 m. Længde; denne har ikke kunnet bestemmes nøjere, da Hjørnet af Borgbanken er gravet af.

Mod Øst og Syd har ogsaa staaet Bindingsværkshuse af ca. 6 m. Bredde, men nøjagtig Længde har heller ikke her kunnet fastslaaes paa Grund af Afgravning af Borgbankens Hjørner. Af samme Grund har det heller ikke været muligt at fastslaa, hvorledes Husenes Sammenføjninger har været.

En Forbindelse mellem det søndre og vestre Hus er ikke fundet; Undersøgelserne standsede, inden dette Spørgsmaal var klarlagt.

Det synes som om Adgangen til Borgen har været tæt Vest om det paa Tegningen viste søndre Hus.

Borgholmen har været helt omflydt af Vand fra Søen, der var frembragt ved Opstemning af Vandet ved Dæmningen ved det nuværende „Halehus“. Maaling og Nivellering har godtgjort, at naar Vandet i Søen stod ved Dæmningens Overkant, stod Gaardspladsen i Borgen omtrent $1\frac{1}{2}$ —2 m. over Vandspejlet, og der var „militær Vanddybde“ i Gravene omkring Borgen.

Der er ikke fundet Spor af et rundt Taarn, som C. F. A. Lunn angiver skal have ligget N. for den nordre Grav. Hensigten med at have et saadant Taarn paa det Sted er heller ikke klar.

C. F. A. Lunn angiver, at der paa en Dæmning tæt Ø. f. Borgvolden har ligget en Bygning omtrent 27×4 m., hvis vestre Mur har stødt lige til Graven, men Bygningens Grund har ligget $1\frac{1}{2}$ —2 m. lavere end Hovedbygningens Grund. En Bygning i de Omstændigheder synes ogsaa uforstaaelig. Det kunde snarere tænkes at være Afstivning af en Dæmning med Adgangsvej til Avlsgaarden og derfra til Borgen. En saadan Vejføring vilde gøre det muligt for Borgens Folk i Tide at erkende, om ankommende Folk var Venner eller Fjender. Spor af en saadan Dæmning erkendes let endnu i Marken.

Draingravning ved Dæmningens søndre Ende i 1946 viste, at de øverste ca. $1\frac{1}{2}$ m. Jord laa ovenpaa et Lag Kvas og Faskiner.

Hvem har ejet det?

Hvem har bygget det?

Interessant nok har Undersøgelserne af disse Spørgsmaal kastet et Strejflys ind over Forholdene — maaske skimtes Aarsagerne — ved Erik Klippings Mord — og vist et Eksempel paa Arvegangen for kongeligt Privateje, kongeligt Ornum.

Note:

Fortegnelse paa de i det følgende benyttede Kilder og de ved Teksten brugte Forkortelser findes bagest.

Eftertryk — selv i Uddrag — uden Kildeangivelse er ikke tilladt.

Det ældste Dokument¹⁾, der beviser Knabstrups Eksistens, findes i Danmarks Riges Breve (1289: 344) og lyder saaledes i Oversættelse:

„Morten, Kansler hos de danskes høje Konge, Peder, hans Drost, Mogens Skaaning, Aage Jonsen, Jens Andersen, Niels Hamundsen, Uffe Jonsen, Bernt Vestesen, Peder Saksesen, Kristian Kube og Tue Rimbæk til alle, der se dette Brev, Hilsen evindelig med Gud.

Alle skal vide, at vi har været nærværende og paahørt, at vor Frue Agnes, de danskes høje Dronning paa sin elskede Søns Vegne, de danskes Konge, har pantsat alle Jorder beliggende i Knabstrup Mark og Tryggemark, som lovligt var tilfaldet nævnte Konges Kasse, paa Grund af den Majestætsforbrydelse, som Hr. Niels Henriksen har begaaet, der fordem besad disse Jorder, til nuværende Brevviser, Kammermesteren Hr. Andreas for 160 Mark Penge, som han skyldte ham som Laan, at udnytte frit i den Forfatning, i hvilken de nævnte Jorder nu er uden noget Kvæg, indtil de paa lovlig Vis indløses, saaledes at han i Mellemtiden oppebærer alle Frugter af dem, uden at de paa nogen Maade fraregnes i nævnte Gælds Hovedstol. Til Vidnesbyrd om dette har vi ladet vore Segl hænge under Nærværende.

Givet paa Møllerup i det Herrens Aar 1289, Ottendedagen efter den hellige Jomfru Agnes Dag (28. Januar).“

Dette Dokument findes i Rigsarkivet i Afskrift, forsynet med en af Sjællandsfarers Landsting under 29. Juni 1407 udstedt Paategning, i Følge hvilken Dokumentet oplyses og bekræftes. Det fremgaar af denne Paategning, at de paagældende Jorder ligger i Merløse Herred. Det samme gentages ved en Paategning af 19. Juli 1408 forsynet med Rettertings Segl. Der er altsaa ingen Tvivl om, at det pantsatte Gods er Knabstrup i Merløse Herred, Holbæk Amt.

Tryggemark er forsvundet; men det samme er jo Tilfældet med det Bonderup, der har ligget Ø. f. Baunebakke ved det nuværende Knabstrup.

Det næste Dokument²⁾, der omhandler Knabstrup, er udstedt omtrent 14 Dage senere og lyder saaledes i Oversættelse fra Latin:

„Niels Absalonsen til alle, der se dette Brev. Hilsen med Gud.

Jeg gør vitterligt, at jeg har pantsat alt mit Gods løst og fast, som jeg har i Knabstrup, til nærværende Brevviser en ærværdig Hr. Ingvar, Biskop af Roskilde for 150 Mark Penge i god og lovlig gængs Mynt og 10 Mark lødigt Sølv,

dog saaledes at jeg, hvis jeg ikke indløser nævnte Gods inden nærmeste Pinsefest, hvad end der sker, derefter skal henlægge et Pant af samme Værdi som nævnte Beløb og omtalte Sølv i Guld eller Sølv i Roskilde Kirkes Sakristi, og dertil forpligter jeg mig paa Tro og Love med dette Brev.

Givet i Roskilde i det Herrens Aar 1289, Dagen før den hellige Martyr Valentins Dag (13. Februar) i Nærværelse af Hr. Jon, kaldet Litle og nogle andre gejstlige og verdslige, som særlig har været tilkaldte og opfordrede dertil."

Dette Dokument er forsynet med en udatcret Paategning³⁾ om, at Kong Erik i Aaret 1289, altsaa samme Aar som Udstedelsen, har ladet sig det forevise. Kongen maa altsaa have været interesseret i, hvem der var Meddejer, eller han har maaske ønsket at eje det hele. Eller skulde det maaske være, fordi Knabstrup var gammelt kongeligt Ornum, der ikke kunde sælges uden hans Tilsladelse?

Dokumentet er jo noget uklart affattet, men Meningen maa vel være den, at Niels Absalonsen har laant Penge af Biskop Ingvar, og at denne, hvis Laanet ikke blev rettidigt tilbagebetalt, inden Pinse, har overdraget Laanet til Kirkens Kasse, der saa har betalt Biskoppen personligt ud. Men hvad end Meningen har været, saa beholdt Kirken sin Part af Knabstrup indtil Aaret 1410, hvor Dronning Margrethe køber Kirken ud.

At Knabstrup har været delt mellem Kronen og Kirken fremgaar, foruden af forannævnte Dokumenter, ogsaa af senere udstedte. Men derom senere.

Der er en bemærkelsesværdig Forskel i Betingelserne for Laan og Pant i de to Dokumenter.

Kongen pantsætter kun Jord i den Forfatning, den er i, men uden Kvæg; om Bygninger o. lign. er der slet ikke Tale. Fristen er „indtil det paa lovlig Vis indløses“. Det er et klart langfristet Laan, men Kongen bevarer Ejendomsretten og kan indløse Pantet, naar han vil — og kan.

Niels Absalonsen pantsætter „alt sit Gods, løst og fast“. Her maa formodentlig være fulgt Bygninger, Besætning og Inventar med; han faar ogsaa 10 Mark Penge mere end Kongen. Og Laanefristen? Hvis Pengene ikke er blevet betalt inden Pinse, glider den Del af Knabstrup ind i Kirkens Kasse, og kan først komme

ud igen, naar den samme Sum „som omtalte Sølv“ indbetales. Dette Laan synes nærmest at være et maskeret Saig, men en Tilbagekøbs-Ret er bevaret. Kirkens Domprovst, der havde med Kirkens Pengesager at gøre, var Niels Absalonsens Halvfætter Jens Gran, den senere Ærkebiskop, med hvem Kongen senere havde den aarelange Strid.

I Roskildebispernes Jordebog havde Bispestolen 2 Mark Jord i Sdr. Jernløse Sogn, hvilket svarer omtrent til 150—200 Tdr. Land. Men Bygninger, Besætning og Inventar omtales ikke.

Hvem var nu de i det foregaaende omtalte Mænd, og hvad véd man om dem?

Biskop Ingvar var ud af Slægten Bille. Han var Biskop fra 1280—90. Han har været en baade formuende og hjælpsom Mand. Han overlod i 1285 sine Gaarde i Gundsømagle til Jens Gran⁴⁾, „for at han ikke skulde leve i Fattigdom“. Hans Formuesomstændigheder har ogsaa tilladt ham at yde Laan til Niels Absalonsen — mod passende Sikkerhed og med Kirkens Sakristi i Ryggen.

*Andreas Kammermester*⁵⁾, der fik den fra Hr. Niels Henriksen inddragne Part af Knabstrup som Pant for Laan, var Broder til Drost Peder Nielsen⁶⁾ kaldet Hoseøl; de fører i deres Vaabenskjold en hvid Falk i blaat Felt.

Han var Søn af Niels Pedersen, Kammermester, og blev allerede i 1267 nævnt som værende Ridder⁷⁾. Han var gift med en Datter af Hr. Ebbe Ugodsen eller Uvætsen, som jeg i øvrigt ikke véd noget om.

Han maa have været en formuende Mand, siden han har kunnet optræde som Pengeudlaaner. Han synes at have handlet en Del med Jordegods og har aabenbart selv været ude for at erhverve Jordegods, thi baade Dalum Kloster og St. Clara Kloster klagede i 1267⁸⁾ til Ærkebispen over, at han havde beholdt Jordegods, som hans Moder, Fru Estrid havde tilskødet dem. Sagen blev paadømt i 1279⁹⁾ og lød paa, at Hr. Anders skulde aflevere det paagældende Gods. Dette synes imidlertid ikke at være sket — i hvert Fald ikke i fuld Udstrækning — thi en halv Snes Aar senere stævner¹⁰⁾ den Odense Biskop Kammermester Anders's

Søn Niels til at aflevere det Gods, som hans Farmoder og hans Fader havde testamenteret Nonnerne i Dalum.

St. Clara Kloster havde i 1279 faaet tilskødet Birkedam, som Klosteret i øvrigt først fik Laasebrev paa i August 1320.

Af andre Handeler skal nævnes, at han i 1272 havde været med til at sælge 3 Ottinger af sin Kones Jord i Rørkær med Mølle og Græsgang for 100 Mark Penge¹¹⁾, hvilket i Henhold til Beregningerne i la Cour's Danmarkshistorie skal være lig 16.600 Kr. i 1942.

Det kan maaske nok se lidt mærkeligt ud, at Kammermesterens Broder, Drosten, er med som Vidne ved Forretningen, men han var jo Medlem af den siddende Regering, saa det maa være Forklaring nok. Drosten havde tidligere ejet Nielstrup paa Lol-land, som han i 1283 havde mageskiftet med Hr. Niels Hallandsfar mod Gods i Halland. Nielstrup blev inddraget under Kronen ligesom Knabstrup.

C. F. A. Lunn angiver i „Knabstrup i ældre og nyere Tid“, at Andreas Kammermester er død i 1290. Det har ikke været muligt nøjagtigt at fastslaa, hvad der er blevet af Pantebrevet af 1289 efter hans Død.

Som vi senere skal se, optræder Moltke og Grubbe fra Torbenfeld paa et vist Tidspunkt som Brugere af den paagældende Jord, og i de gamle Registraturer findes en Bemærkning om, at Johan Moltke har faaet Skøde paa Knabstrup, men der gives ingen Oplysninger om, hvornaar og af hvem. Det ligger derfor nær at antage, at Johan Moltke har købt Brugsretten af Andreas Kammermesters Arvinger, thi efter de foreliggende Oplysninger findes der ingen Vej, ad hvilken denne Ret har kunnet arves til de paagældende Medlemmer af Familien Moltke eller Grubbe.

Først da Dronning Margrethe bevidst og energisk tager fat paa at samle Jordegods, dukkede Pantebrevet af 1289 op igen. Men herom senere.

Niels Absalonsen var ud af den mægtige Hvide-Slægt, hvis Stamtavle findes udførligt beskrevet i *Scriptores Rerum Danicarum* sammen med Gavebog og Begravelsesbog¹²⁾ for Sorø Kloster, som Hviderne jo havde saa nær Tilknytning til. Der findes

i Stamtavlen¹³⁾ tre, der kan kalde sig Niels Absalonsøn, men kun den ene passer helt ind i Billedet, nemlig ham, hvis Stamlinie er Skjalm Hvide - Toke - Gert - Absalon - Niels Absalonsøn; han er i Følge Stamtavlen og Gavebøgerne og Begravelsesbogen fra Sorø gift med „Johannes Pedersens Datterdatter Marina.“ (Se Tavle A, Side 92.)

Det kunde synes underligt, at en Mand af fjerde Slægtled efter Skjalm Hvide, der døde ved Aar 1113, kunde være i fuld Livskraft omkring ved Aar 1300; men da Absalon, Niels's Fader, var til Stede ved en Fogedforretning i 1268, kan der intet være i Vejen for, at hans Søn kan have levet ca. 30 Aar senere. Imidlertid er det jo muligt, at vi i Stamtavlen mangler et Led mellem Toke og Gert, saaledes at Niels hører til femte Slægtsled og ikke til fjerde.

Niels Absalonsens og hans Faders Skjolde findes i Skjoldefrisen i Sorø Kirke; de er delt ved et lodret Snit, 1. Felt rødt, 2. Felt blaat og midt over en gul Bjelke. Skjoldefrisen er jo imidlertid malet om nogle Gange og — siges det i en Artikel i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed¹⁴⁾ — „istandsat“. Man kan ikke helt stole paa dem. Mest sandsynligt er det vel, at han har ført Galen-Vaabnet ligesom hans Søn, Hr. Peder Nielsen, og at det Pileod-Vaabn, hvormed han har besejlet et Dokument i 1272, har været et Embedssigil.

Man ved ikke, hvornaar Niels Absalonsøn blev født, men det maa formodentlig være omkring 1250, da han var „Advokatus“ i 1272.

Han var Ridder ligesom sin Fader. Han nævner ikke sig selv med denne Titel i Dokumentet af 1289, men nævnes saaledes i et andet Dokument af 1291¹⁵⁾. Han hørte altsaa til i Samfundets Top. Man ved i øvrigt om ham, at han i 1291 var Vidne til sin Kones Onkel Lave Lavesens Testamente. (Lave Lavesen var Søn af Lave Gudmundsen, der var med til at dræbe Kong Erik Plovpenning.) Han var samme Aar Vidne for Kong Erik Menved ved en Forlening til et Kloster i Dünamünde, og i Aaret 1300 fornyede og forbedrede han sin Kones Testamente, ved hvilket hun gav Gods i Eskildstrup, Merløse Herred, til Sorø Kirke for sit Lejersted og for sin og sine Forældres Sjæle.

Fru Marina¹⁶⁾ var Johannes Pedersens Datterdatter. Hun var „ædel og from“ og af „meget høj Adel“. Saaledes staar der i Gavebøgerne og Begravelsesbøgerne fra Sorø Kloster. Men hvem var hun?, og hvem var hendes Forældre?

Johannes Pedersen var Søn af Peder Strangesøn og Ingeborg af Kalundborg. Peder Strangesøn var ud af Slægten Ulfeld, der i sit Vaabenskjold fører en Varulv.

Fru Ingeborg var Datter af Esbern Snare i hans Ægteskab med Hertuginde Helene, der ejede meget Jordegods hinsides Sundet. Hendes Fader var den Jemtlands Hertug — eller Jarl — Guttorm.

Vi mangler imidlertid Navnene paa Fru Marinas Forældre og paa Fru Johannes Pedersen; men der er andre Ting, der maa undersøges, inden man kan gaa i Gang med at finde disse Personer. Blandt andet kunde det være interessant at vide, hvorfor Kongen var interesseret i en Knabstrup-Parts Overgang til Kirkens Eje. Viden herom kunde maaske ogsaa give et Fingerpeg om, hvor man skal finde Fru Marinas Forældre, der jo i Henhold til Udtalelsen i Sorøbogen maa være „af meget høj Adel“, „nobilis valde“.

Vi maa altsaa senere vende tilbage til Spørgsmaalet om, hvem Fru Marina var, og hvorledes Ægteparret Fru Marina & Niels Absalonsen var kommet i Besiddelse af den Part af Knabstrup. Niels Henriksen, Niels Absalonsens Medejer i Knabstrup, var ogsaa Ridder. Men inden vi forsøger at finde ud af, hvem han virkelig var, maa vi se paa nogle Lovbestemmelser.

I Følge Kong Erik Glippings Haandfæstning, givet i Nyborg den 29. Juli 1282, kunde ingen miste Jordegods, undtagen for Majestætsforbrydelse eller hvis han skulde betale en Bøde, men ikke kunde¹⁷⁾.

Hvori Majestætsforbrydelse bestaar og Straffen derfor angives i S. 1 af Kong Eriks Forordning, givet i Nyborg den 9. Oktober 1276. Den siger, at *hvis nogen spinder Rænker eller lægger Raad op mod sin Herres Liv, skal hans Hovedlod og hans Person være i Kongens Magt.*

Niels Henriksen har jo netop begaaet Majestætsforbrydelse.

Det vil derfor være naturligt at søge ham mellem Kong Erik Glippings Mordere, og her passer han ret godt sammen med Hr. Niels Hallandsfar, den tredje fornemste mellem de dømte.

Det vil derfor være paa sin Plads at gøre op:

- Hvad ved vi og hvad kan vi finde om Niels Henriksen og
- Hvad ved vi, og hvad kan vi finde om Niels Hallandsfar.
- Og hvad kan vi slutte os til efter det, vi ved, og det, vi finder?

De to Navne findes forskellige Gange i Danmarks Riges Breve. Forholdene, hvorunder de omtales, kan ofte kontrolleres i andre Skrifter, f. Eks. de omtalte Sorøbøger og „Urkundenbücher Meklenburgischer Geschichte“.

D.R.B.	1261 : 342	Henriksen = N. Henrico Filio.
	1272 : 179	Hallandsfar = Nicolaus Hallensfar.
	1283 : 83	Hallandsfar = Niels Hallindtzfar.
	1287 : 254	Hallandsfar = Nicholai Hallandesfare.
	1289 : 344	Henriksen = Nicolaus Hinrikssun.
	Senere	Hallandsfar.

Navnene Niels, Henrik og Halland leder Tankerne hen paa Greverne af Halland eller paa nordtyske Familier.

Da baade „Niels Henriksen“ og „Niels Hallandsfar“ stadig i Dokumenterne betegnes som Riddere, og da „Niels Hallandsfar“ baade i Dommen over de fredløse og i andre Dokumenter nævnes paa en meget fornem Plads — f. Eks. umiddelbart efter Ministre og foran Peder Pors og hans Broder Niels Knudsen, der dog var af saa fornem Slægt, som man kunde forlange, naar de ikke ligefrem skulde være af kongeligt Blod — saa maa man vente at finde den paaagældende Niels meget nær ved Samfundets øverste Top.

I D.R.B., den danske Udgave, finder vi, at Hertug Erik I Abelsen i 1261 har taget Munkene i St. Knuds Kloster i Odense under sin Beskyttelse¹⁸). Som Nr. 2 blandt Medunderskriverne og lige efter Marsken Anders Pedersen (Broder til den førnævnte Johannes Pedersen) er nævnt Niels Henriksen foran Diakonen Helmerik. Sidst nævnes Mogens Grummesen.

Ser vi imidlertid paa den latinske Tekst, fremtræder en mærkelig Forskel i Betegningsmaaden mellem „Nicolaus, Henrici Filius“ og „Magnus Grummesun“. Hvorfor denne Forskel?

Ser vi imidlertid paa et andet Dokument¹⁹⁾, udstedt af den samme Hertug Erik et Par Aar senere, saa slutter Hertugen her Forbund med „soceris nostris dominum Nicolao de Werle Henrico Filio“. Det ligger nær at anse de to Nicolaus'er for at være en og samme Person. Og hvad Betegnelserne angaar, da er Henrici Filius Meklenborgeren, medens Grummesun er Danskeren.

Et enkelt Blik paa Werlefamiliens Stamtavle²⁰⁾ er nok til at vise, at den her omhandlede Niels Henriksen er Fyrst Niels I af Werle, Søn af Henrik Borwin II og Sofie af Sverrig, selv gift med Jutta af Anhalt, Datter-Sønne-Datter af Kong Knud V, dræbt i Roskilde 1157. (Se Tavle B, Side 92.)

Naar Hertug Erik Abelsen kalder Fyrst Niels for „socer“ (Svo-ger), stammer det fra, at Fyrst Niels's Broder, Henrik Borwin III, var gift med Hertug Eriks Fæster Sofie, og at Fyrst Niels's Kones Broder, Bernhard I af Anhalt-Bernburg var gift med Hertug Eriks Søster, der ogsaa hed Sofie.

Da Niels I Werle døde i 1277, var han selvsagt ikke med til Kongemordet i 1286.

Imidlertid kunde Niels I's Venskab med Abelsønnerne og hans Kones Nedstamning fra Kong Knud V og hendes nære Slægtskab med den Biskop Valdemar, der havde forvoldt Kong Valdemar II saa mange Vanskeligheder, være Foranledning nok til at søge en Niels Hallandsfar, Kongemorder indenfor Anhalt-Familien. Der findes imidlertid ingen af Navnet Niels, saa man maa søge andre Steder, og det vil da være naturligt at vende Opmærksomheden mod Mechlenborg, hvor man har mange Niels'er og Henrik'er, og hvor Niels I havde en Sønnesøn, der ogsaa hed Niels Henriksen.

Hr. Niels Hallandsfar nævnes i 1272²¹⁾ som Kautionist for Kong Erik Glipping i Anledning af et Laan, han har faaet. Adskillige Herrer vil gaa i Indlager i Rostock eller Wismar, hvis Gælden ikke betales.

Først nævnes Gælkeren i Lund, derefter adskillige høje Herrer

og efter „Uffe, Hr. Kongens Drost“ — Svigerfader til Marsk Stig — kommer „Niels Hallandsfar, Peder Porse“ og derefter adskillige andre.

Det kan være tvivlsomt om den her nævnte Niels kan være den samme som Fyrst Niels I Werle, der jo lever endnu, dels fordi en delvis selvstændig Fyrste vel daarligt kan være Kautionist for en anden Fyrstes Laan, og dels fordi Fyrst Niels omtrent paa samme Tid er i Forhandling med Hertug Erik Abelsen om Hjælp fra ham i Tilfælde af Angreb fra Kong Eriks Side²²).

Men det kunne maaske tænkes at være hans Sønneson, hvis denne har noget med Halland at gøre paa det Tidspunkt.

Paa den anden Side kan man ikke se bort fra, at det nok var saa som saa med den egentlige Fyrste-Værdighed i Werlefamilien i de tider, og desuden er der meget, der tyder paa, at der var en forbindelse mellem Werlerne og Halland, saaledes at Niels Werle i det ene Tilfælde kunde optræde som dansk Godsejer i Halland og i det andet som Hertug Erik Abelsens Svoger og Ven i Mechlenborg. Spillet paa to Strenges er gammelkendt.

I 1283, det Aar hvor Grev Jacob af Halland efter lange Forhandlinger faar sit beslaglagte Land overdraget²³), lader det til, at Niels Hallandsfar forlader Halland. I Kalundborgs Registratur nævnes et Mageskifte mellem Hr. Peder Nielsen og Hr. Niels Hallandsfar angaaende Gods i Halland med Gods paa Lolland, samt Kong Eriks Stadfæstelse heraf.

Et senere Dokument²⁴) viser, at denne Handel har drejet sig om, at Drost Peder Nielsen Høseøl har overdraget Nielstrup i Vaabensted Sogn til Hr. Niels Hallandsfar, hvilket Kongen har godkendt. Her kan det ikke være Niels I Werle; han var jo død i 1277.

Man maa jo forudsætte, at Nielstrup er inddraget under Kronen i Henhold til Dommen over de fredløse Kongemordere, men Nielstrups Skæbne vedrører kun i 2. Række denne Undersøgelse.

Det næste Dokument²⁵), hvori man finder Niels Hallandsfar, er Dommen over Kongemorderne og den norske Konges Erklæring om, at han tager dem under sin Beskyttelse. I disse Dokumenter er Niels Hallandsfar nævnt som den tredje fornemste og

staar lige foran Peder Pors ligesom i Kautionsdokumentet af 1272; men ellers giver disse Dokumenter ingen direkte Angivelse af, hvor han hører hjemme. Men sammenholdes de med andre fra samme Tid, faar man dog et Fingerpeg.

Det norske Dokument er dateret 25. Juni; men allerede den 5. Juni har Dronning Agnes som Formynder for sin Søn, Kong Erik Menved, sluttet en Aftale²⁶⁾ med Markgreverne af Brandenburg, Fyrst Witzlaw af Rygen og Hertug Valdemar af Slesvig om, at disse aldrig vil slutte Forlig med de fredløse Kongemordere. Dette indkredser saa at sige Kongemordernes Venner eller Familie. Geografisk indkredser det Mechlenborg.

Havde Kongemorderne ingen Venner haft paa de Kanter, var der vel sluttet en lignende Aftale med Mechlenborg.

Paa den anden Side maa det synes mærkeligt, at ingen af de fredløse har søgt mod Syd, hvis de havde Venner eller Familie der, og i Stedet for er søgt til Norge. Men dels var der jo et vist Fjendskab mellem Norge og Danmark i Anledning af den norske Dronnings Arv efter hendes Fader, Kong Erik Plovpenning, og dels har de virkelig forsøgt at drage Syd paa, hvilket bevises ved et Dokument af 1288, 2. Januar²⁷⁾, hvori Dronning Agnes og Kong Erik Menved takker Lübeck By, fordi den ikke har villet modtage de fredløse.

— Muligvis har disse villet hævne sig for denne Mangel paa Gæstfrihed, siden Kong Erik af Norge har fundet det fornødent at forbyde de fredløse at plyndre Lübecks, Stralsunds og Wismars Skibe²⁸⁾ —.

I naturlig Fortsættelse af de nærmeste foregaaende Dokumenter kommer saa Pantebrevet af 1289²⁹⁾, hvor det fra Niels Henriksen inddragne Gods Knabstrup pantsættes til Andreas Kammermester.

Som en naturlig Følge af Indkredsningen af Mecklenburg-Familierne Werle og Rostock vil det være at undersøge, hvad de gamle Dokumenter kan fortælle om disse Familiers Stilling til det danske Kongehus.

Denne har i alt Fald til Tider været spændt. I 1272 lover Hertug Erik Abelsøn at hjælpe Fyrst Niels I Werle og hans Søn

Henrik, hvis de bliver angrebet af Kong Erik Glipping³⁰); og i 1283 indgaar Fyrst Henrik I Werle i en Sammenslutning med en hel Del andre nordtyske Fyrster til Fredens Bevarelse³¹). Denne Sammenslutnings Bestemmelser er saa behændigt affattede, at den meget vel kan vende Brodden mod Nord. Men den indeholder ogsaa en særlig mærkelig Bestemmelse gaaende ud paa, at Kongen af Danmark kan komme med i Sammenslutningen, *hvis han vil spille ærligt Spil*.

Tilliden til ham har aabenbart ikke været stor. Dog er Kongen kommet med i Sammenslutningen Aaret efter³²).

Da Hertug Valdemar Eriksen har været i Oprør mod Kongen og paa en Herredag i Nyborg den 31. Marts 1286 har maattet love Bod og Bedring, blev det i den Anledning udstedte Dokument³³) medunderskrevet af Landets Bisper samt Hertugen af Rygen og Greverne af Holsten. En større Samling af gejstlige og verdslige Stormænd udstedte den 20. April fra Lübeck et Dokument³⁴) i Følge hvilket, de vil gaa i Borgen for, at Hertug Valdemar overholdt sine Forpligtelser, men Hertugens ret nære Slægtninge Fyrst Henrik I af Werle med Brødre og Sønner var ikke med hertil, enten dette nu stammede fra, at de nærede Mistillid til Hertugen eller til Kongen, eller fra at de helt sympatiserede med Hertugen i Striden med Kongen.

Det fremgaar af de mecklenborgske „Urkundenbücher“, at Fyrst Henrik I Werle, Søn af Niels I har overtaget Regeringen af Landet efter sin Fader, og at han, ligesom mange andre Fyrster og Regeringer, har været i stadig Pengetrang.

Fyrst Henrik I Werle havde to Sønner, Niels og Henrik. De nævnes første Gang i officielle Dokumenter i 1282, men er ikke med i 1283. — Det var det Aar, Niels Hallandsfar flyttede fra Halland til Lolland.

I Dokumenter fra 1284 og første Halvdel af 1285 er Sønnerne stadig med, men i sidste Halvdel af 1285 og hele 1286 er de ikke med. — Dette falder sammen med Hertug Valdemars Oprør mod Kongen, hans Underkastelse i Nyborg 31. Marts 1286 og Kongemordet St. Cecillie Nat 1286.

I Aarene 1287-88-89 og første Halvdel af 1290 er Sønnerne sta-

dig eller saa godt som stadigt med, men saa støder man den 22. Juli 1290 paa et mærkeligt Dokument, der baade findes i Urkundenbøgerne og i D. R. B.³⁵), og som findes, eller i hvert Fald før Krigen fandtes i Original i Arkivet i Schwerin, i Følge hvilket: „Erik af Guds Naade o. s. v.

„gør vitterligt, at vi med vore elskede Frænder Hr. Henrik af Werle og Hr. Klaus af Wenden og Junker Klaus af Rostock har afsluttet følgende Overenskomst, nemlig at vi

vil lade nævnte Hr. Henrik anvise 1000 Mark Sølv, nævnte Hr. Klaus ligesaa 1000 Mark Sølv og Junker Klaus af Rostock 500 Mark Sølv i Godser eller Jorder liggende i Skaane, paa Sjælland eller Fyn paa Betingelse af, at de i to Aar vil undlade at begunstige vore Fjender, det være sig Nordmændene eller nogensomhelst andre, at de vil undlade paa nogen Maade at yde dem Hjælp imod os, og at de ikke paa nogen Maade vil tillade nogen at rejse fra deres Omraader eller igennem deres Omraader til Hjælp for disse vore Fjender. Hvis fremdeles de fornævnte Herrer vil rejse Retskrav i Anledning af nogle Jorder og Godser, vil vi enten forlige os med dem indbyrdes, hvis det kan lade sig gøre, eller i Nærværelse af og efter vort Riges bedste Mænds Raad forholde os med Hensyn til disse Jorder og Godser, som der med Rette bør forholdes.

Forhandlet i Helsingborg i det Herrens Aar 1290 paa Marie Magdalenes Dag i Nærværelse af vor kære Moder og Hr. Konrad, Markgreve af Brandenburg, vor kære Onkel, hvis Segl er vedhængt, fordi vort Segl i Øjeblikket ikke er hos os.“

Andre Medbeseglere var der ikke!

Det har aabenbart været et meget privat Foretagende, som ikke alle og enhver behøvede at kende!

Af Stamtavlerne (Side 93) fremgaar, at Dronning Agnes's og Markgreve Konrads Moder var Søster til den omtalte Hr. Henriks Morfar. Det fremgaar yderligere, at de tre Herrer, der faar Pengene eller Jordegodset er Overhovederne for de tre Grene, som Familien Werle-Rostock havde delt sig op i. Hr. Henrik var Søn af den tidligere omtalte „Nicolaus, Henrici Filius“.

Klaus (= Nicolaus = Niels) var Henriks Brodersøn og blev senere gift med Dronning Agnes's Datter Rixa. Han omtales senere under Navnet Niels II Werle. Junker Klaus var Henriks Halvnevø.

Henrik af Werle selv var gift med Birger Jarls Datter Rixa. I

Ægteskabet var der de to forannævnte Sønner Niels og Henrik og en Datter Rixa.

Det sidstnævnte Dokument er meget mærkeligt. Det synes jo at være kommet i Stand ved Indgriben af Markgrev Konrad, og det synes klart at tyde paa et meget nært Venskab eller Slægtskab mellem Werlefamilien og mindst een af Kongemorderne — og af disse kan der kun være Tale om Niels Hallandsfar.

Skal man finde en Plads til ham indenfor Werlefamilien, maa det blive Niels, Søn af Henrik af Werle og Rixa Birgersdatter, den samme Niels, der myrdede sin Fader den 8. Oktober 1291.

Trods Eftersøgninger har jeg ikke fundet noget, der kan modbevise denne Antagelse.

Men inden vi gaar over til den endelige Behandling af Spørgsmaalet: Niels Henriksen Hallandsfar, vil det, for at lette Forstaaelsen af mange Ting, være rettest at se paa det næste Dokument, der omhandler Knabstrup.

Den næste Gang, Knabstrup dukker op i Historien, er ved et Dokument dateret 28. Januar 1377. Det findes i Original paa Latin i Rigsarkivet og lyder i Oversættelse saaledes:

„Oluf, af Guds Naade Danernes, Slavernes og Gothernes Konge til alle, som ser dette Brev, Hilsen og Gunst. Efter at det af den ærværdige Fader og Herre i Christus Niels, af Guds Naade Biskop i Roskilde, personlig tillige med særdeles ædle og retsindige Mænd nu nys nærværende paa vort Retterting her i Ringsted, sandfærdigt er tilkendegivet, paa retsyndig Maade bevist og af dem som deres rette Overbevisning dømt, at nogle Godser nemlig hele Landsbyen Kongs Ortherp, Knapsterp, en Gaard i Algistorp, en Gaard i Bondorp og en Gaard i Kagerop i Merløse Herred, i Henhold til Arveretten helt og holdent tilhører vort Kongerige Danmarks Konge, saa tilkender Vi, godkendende den afsagte Dom og Afgørelse derom, fornævnte Krone fornævnte Ejendomme med alle deres rette Tilliggender som fri Ejendom, indtil den nærværende Dom og Afgørelse ved sandfærdigere Vidnesbyrd paa ret og lovlig Vis afkræftes, strængt forbydende nogen paa nogen Maade mod vor og vore Efterfølgeres Vilje at befatte sig med nævnte Ejendomme.

Givet i Ringsted under vort Rettertings Segl, Anno Domini 1377, den fjerde Dag før den hellige Jomfru Mariæ Renselsesfest (d. e. Kyndelmisse) bevidnet af Niels Drage.“

At Sagen drejer sig om noget med Knabstrup i Merløse Herred er tydeligt nok; men hvad saa med de andre nævnte Gaarde m. m.

En Gaard i Algestrup har hørt under Knabstrup indtil C. D. Lunn mageskiftede den bort i den store Mageskifte-Periode 1783-88.

Bonderup By laa ca. 500 m. S. Ø. f. det nuværende Knabstrup. Den blev helt og holdent nedlagt og dens Jorder lagt ind under Knabstrup af Baron Vittinghof Aar 1688.

Gaarden i Kagerup blev solgt fra i den Periode, hvor Villars Knudsen Lunn omkring 1840 solgte Bøndergodset til Fæsterne, saa de blev Selvejere.

Men saa er der Kongs Orterp, eller, som der staar i Originaldokumenter Kongs Ortherp — Knapsterp.

Nationalmusæets Stednavneudvalg oplyser, at Ortherp paa Nutids dansk vil blive til Ordrup. Or betyder Ore, Overdrev, Udmærk.

Rigsarkivets Ekspert i Læsning og Tydning af gamle Dokumenter udtalte paa Forespørgsel, at der ikke er noget til Hinder for, at man kan forstaa Dokumentet saaledes, at det hele kom til at betyde „det Kongen tilhørende Overdrev af Domænen Knabstrup“.

Saaledes tydet bliver der Mening i det, naar man ser paa Terrainet omkring det nuværende Skel mellem Torbenfeld og Knabstrup, hvor vi stadig har Navnene Ore og Overdrev.

Det foran omhandlede Jordegods kan ikke være det, som Niels Absalonsen i 1289 solgte til Roskilde Bispestol, thi dette sælges ligesaa lovformelig til Dronning Margrethe i 1410, som senere skal blive omtalt.

Det kan heller ikke være det fra Niels Henriksen inddragne, thi det forhen omtalte Pantebrev af 1289 bliver baade i 1407 og 1408 atter læst og tinglyst og forsynet med Retterings Segl, medens der ikke med et Ord henvises til Dokumentet af 1377.

Men saa maa der altsaa have været en tredie Part Knabstrup, til hvilken Kongen havde Arveret. Og naar Kongen har haft Arveret, maa Knabstrup have været Kongelev eller kongeligt Ornum.

Dette rejser Spørgsmaalet: „Har der i Tiden nærmest før 1377 levet et medlem af Kongehuset,

- I - der selv ved Arveret kunde have Andel i kongeligt Ornum,
 II - der stod Kongen saa nær, at Kongen var nærmeste Arving,
 uden at nogen andre kunde gøre rimelig retslig Indsigelse
 derimod, og
 III - som hørte under kirkelig Jurisdiktion.

En saadan Person fandtes virkelig, nemlig Kong Valdemar Atterdags kødelige Kusine Prinsesse Agnes, Datter af den landflygtige svenske Kong Birger Magnussen og hans Dronning Margrethe, der var Søster til Kongerne Erik Menved og Christoffer II. Prinsesse Agnes havde siden 1344 været Nonne i Slangstrup Kloster.

Dette Kloster havde Kong Erik Menved ved Brev af 1311³⁶) taget under sin særlige Beskyttelse og givet det forskellige Privilegier, hvilket Christoffer II alt sammen havde bekræftet ved Brev af 1321³⁷).

Naar alle disse Ting tages i Betragtning, ligger det nær at slutte, at det i Dokumentet af 1377 omtalte Jordegods er det svenske Kongepars private Arvegods. Denne Tanke bestyrkes yderligere derved, at det udtrykkelig bestemmes i det Dokument af 1329³⁸), ved hvilket Christoffer II giver sin Halvbroder Grev Johan III af Holsten (Johan den Milde, Rævejohan) Sjælland som Pantelen, at deres Søster hhv. Halvsøster Dronningen af Sverrig „*fremdeles frit skal nyde alt sit rette Arvegods, som hun har haft og endnu har i Danmark*“.

Dette Gods maa ved Dronningens Død i 1341 være gaaet i Arv til hendes eneste levende Barn, Datteren Prinsesse Agnes. Da hun i 1344 gaar i Slangstrup Kloster, kommer Jordegodset under gejstlig Jurisdiktion.

Prinsesse Agnes's kødelige Fætter, Kong Valdemar Atterdag har aabenbart syntes, at hans Kusine ikke var passende aflagt, thi ved Skrivelse af 8. Februar 1344 har han givet „Klosterfruerne i Slangstrup Kloster al Slangstrup By, vor Gaard Hjortøgh og den Del, som os tilhører i Sigerslevvester med Kirken og med al kongelig Ret“. Han giver dem det nævnte Gods „og alt andet deres Gods fri at være for alle kongelige Bønders Tyngsel med

alle andre Friheder, som de har haft af Konger i Danmark“, imod at Klosteret forsyner Prinsesse Agnes „for hendes Livstid og to Tjenestmøer til hende med Mad og Øl og andet, som dem gøres Behov“, og saa desuden læser Sjælmesser for hende og den øvrige kongelige Familie.

Denne Skrivelse er medbeseglet af Biskop Svend af Aarhus og af Roskilde Domkapitel, der jo saa formodentlig — man fristes til at tro det — har haft en Slags Tilsyn med, at Kongens Vilje skete Fyldest.

Da Prinsesse Agnes døde ca. 1375, var hendes Fætter Kongen nærmeste Arving; baade hendes og hans Forældre var døde, og ingen af dem havde levende Søkende eller Søkendebørn. Den afsagte Dom maa sikkert anses som Slutningen paa Opgørelsen af hendes Bo.

Morsomt nok har man fra samme Retsmøde et Dokument, der tilkender Hr. Ebbe Jacobsen en Gaard i Skovlunde. Det er ganske øjensynligt en Slags Sagførersalær, fordi Hr. Ebbe Jacobsen har bestyret Prinsesse Agnes's Ejendomme.

Ud af hele denne Arvesag og af den Maade, hvorpaa den er blevet behandlet og paadømt, fremgaar det, at Knabstrup har været gammelt kongeligt Arvegods, kongeligt Ornum. Med denne Baggrund er det ogsaa forstaaeligt, at Kong Erik Menved i 1289 har ladet sig forevise det Dokument³⁹⁾, hvorved Hr. Niels Absalonsen afhænder sin Part af Knabstrup til Roskilde Bispestol. Kongen maa vide, hvor kongeligt Ornum bliver af. Og ser man efter i Bispestolens Jordebog, finder man, at Bispestolen i Sdr. Jernløse Sogn har ejet et Stykke Jord, der i Størrelse godt nok svarer til det, som Hr. Niels Absalonsen afhændede i 1289. Den Side af Sagen maa altsaa regnes for at være i Orden.

Kong Valdemars Jordebog fra 1231 omtaler derimod ikke noget om kongeligt Ornum i Sdr. Jernløse Sogn. Naar Knabstrup har været gammelt kongeligt Ornum — saaledes som Dokumentet af 1377 jo viser — maa det før 1231 være gledet ud af Kongens Haand og over paa svensk Haand; thi hvis den svenske Dronning Margrethe, Kong Erik Menveds Søster, havde faaet det i Medgift, maatte der have været opført i Jordebogen i 1231.

Hvorledes Arvegangen kan tænkes at være sket fra kongeligt Ornum fra før 1231 tilbage til kongeligt Ornum i 1377 ses af Tavle D, S. 94, hvor det fremgaar, at Knabstrup formentlig er givet Valdemar II's Søster Richitza som Medgift, da hun i 1220 blev gift med den svenske Kong Erik Knudsen. Da det ligger i den menneskelige Natur, at man hellere skiller sig af med noget, man har faaet til, end med noget, der er arvet Slægt efter Slægt, ligger det nær at formode, at Knabstrup har hørt med til det Gods, som Knud V gav sin Søster Sofie i Medgift ved hendes Giftermaal med Kong Valdemar I, hvorefter det er gaaet til Richitza ved hendes Giftermaal. Men noget bestemt herom kan ikke siges.

I den foreliggende Domsafsigelse af 1377 har vi det interessante Tilfælde, at Bispem, under hvis Jurisdiktion Arvegodset er, og som har sit eget Retterting i Roskilde, maa møde op i Ringsted ved Kongens Retterting, for der at afsige en Dom, som han normalt skulde have afsagt i Roskilde — hvis det havde været mindre fornemme Personer. Men selve Sagen, der paakendtes, har været saa soleklar og lige til, at Kongens Rettertingsformand, Hr. Niels Drage — og hans Skriver — har sparet sig selv for Ulejligheden ved at skrive alt det om „Ager og Fægang, Skov og Fiskevand o. s. v. alt medregnet og intet undtaget“, som man ellers finder i den Slags Dokumenter, men har nøjedes med at skrive „totam villam Kongis Orterp“. Da det latinske „villa“ kan betyde baade Landsby og Gaard med Udhuse og Tjenestefolks Boliger og Jord til, tror jeg ikke man gaar meget fejl ved i dette Tilfælde at oversætte *Villa* ved *Ejendom* eller *Domæne*. Og „totam“? Ja, det er altsaa det hele; „alt medregnet, intet undtaget“.

Arvegangen før Valdemar II maa derfor have været:

Hertug Magnus — Knud V (Sofie) — Valdemar II
 eller
 Knud Lavard — Valdemar I — Valdemar II;

men hvilken af de to Muligheder, der er den rigtige, kan ikke afgøres. Heller ikke kan det afgøres, ad hvilke Veje Knud Lavard eller Hertug Magnus har faaet det. Men det maa vel være

Fædrenearv, i hvilket Tilfælde begge Arvelinier samles i Kong Sven Estridsøn († 1076).

Det maa vistnok være paa sin Plads kort at gengive den landflygtige svenske Kongefamilies Historie.

Kong Birger Magnusson var Søn af Kong Magnus Ladelaas og Dronning Hedvig fra Holsten. Han var født 1280.

Ved sin Faders Død 1290 arvede han Kronen, men da han jo kun var 10 Aar gammel, styrede Torgils Knutson Landet. I 1298 blev Kong Birger gift med Erik Menveds Søster Margrethe.

Torgils Knutson var en af Sverrigs store Statsmænd, og saa længe han stod for Styret, gik alt godt, og under Stridighederne mellem Kong Birger og hans Brødre Erik og Valdemar stod han helt paa Kongens Side; men da han var dræbt i 1306, flammede Broderstriden op. Det endte med, at Birger efter et grimt Forrædderi lod Brødrene dø af Sult — Svenskerne siger, at det var Dronningen, der stod bag det Forrædderi — men et almindeligt Oprør brød ud og Kongen med Dronning og Datteren Agnes flygtede til Danmark 1318, hvor Erik Menved gav dem Holbæk Len som et „blygsamt underhåll“, som en svensk Historiker siger.

Forstaaeligt nok, at de blev anbragt netop der, da Ægteparret jo maa have ejet det i Dokumentet af 1377 omhandlede Jordegods, Knabstrup m. m., der let kunde tilses fra Holbæk Slot.

Kong Birger døde i 1321; han blev begravet i Ringsted, hvor ogsaa Dronningen senere stedtes til Hvile.

Vi maa gaa ud fra, at Dronningen og Prinsesse Agnes er blevet boende nogen Tid i Holbæk Slot og har her aabenbart haft Besøg af Dronningens Broder, Kong Christoffer II, thi han har 14. Marts 1321 og den 16. april 1322 udstedt Breve derfra. Men i 1323 maa hun rimeligvis være flyttet, thi i det Aar blev Lenet overdraget til Hr. Knud Porse, Søn af den fra Kong Erik Glip-pings Drab kendte Peder Porse.

Hvad vilde egentlig være rimeligere, end at hun flyttede til sin egen Ejendom Knabstrup, efter at hun havde benyttet de mellemliggende Aar 1321—23 til at faa Stedet beboeligt.

Vi véd intet om, hvad der har staaet af Bygninger paa Knab-

strup inden den Tid, men saa vidt man véd, stod der paa Holbæk Slots Grund nogle Bindingsværkshuse og et enkelt fast Hus eller Taarn, og der laa en Vandmølle lige nedenfor ved Stranden. Det maatte synes naturligt at lave noget lignende det Sted, hvor Dronningen flyttede hen. Denne Tanke underbygges derved, at nogle Bindingsværkshuse og et fast Hus eller Taarn var den gangbare Model af en Herremands Bolig i de Tider, og at man paa Gammel-Knabstrups Grund netop har fundet Sporene af noget saadant. En Vandmølle har ligget lige ved Siden af, nemlig ved det nuværende „Halehus“. Tanken underbygges ved, at det i Indledningen omtalte Taarn har Maal i „runde Tal“, naar det maales i svenske Fod (35×30).

Ved at tænke os Forholdene, baade Ejendomsforhold og politiske Forhold paa denne Maade og under Hensyn til Terrænforholdene, har vi ogsaa en rimelig Forklaring paa, at det paagældende Jordgods kunde gaa under Navnet „Kongens Ordrup“ eller Kongens Overdrev i Modsætning til mulige andre Overdrev, der nu er forsvundet eller som genfindes i Navnet Orekrog for den nærmeste Del af Torbenfeld Skov.

For at skaffe Vand til Møllen maatte man bygge Dæmning ved det nuværende „Halehus“ og danne „Halesøen“. Ordet „Hale“ betød efter Datidens Sprogbrug en smal Halvø omgivet af Vand eller Sump. (Vi kender Navnene Rævshalen, Ulvshalen.)

En lille Del af Torbenfeld Skov S. f. Halehuset har bevaret Navnet „Dronningehalen“. Gaar man den nøjere igennem, viser det sig, at der der har været en smal Halvø ud i Halesøen. Se Fig. I. Det er formodentlig denne „Hale“, der har givet Navn til Søen og Huset, og det har staaet i Folks Bevidsthed, at Halen har tilhørt „Dronningen“, nemlig den svenske Dronning Margrethe, Erik Menveds Søster.

Tiderne var jo meget urolige, Riget var paa det nærmeste opløst. Retten sad i Spydstagen.

I en Skrivelse⁴⁰⁾ til Paven med Klage over en selvbestaltet Biskop i Børglum fortæller Kong Christoffer, at baade han og hans Søster, Dronningen af Sverrig ved en Lejlighed har maattet flygte paa Grund af de herskende Uroligheder. Man faar dog af

Skrivelsens kortfattede Udtalelser det Indtryk, at denne Flugt er foregaaet et Steds i Jylland; men den giver et Billede af den almene Tilstand i Landet.

Der var derfor al mulig Grund til at befæste sig efter Evne. Da Dronning Margrethe Svenske i det hele taget, efter hvad man véd om hende, har været en foretagsom Dame og Datter af en meget foretagsom Moder, skønnes det ikke urimeligt at tilskrive hende Indretningen af Gammel-Knabstrups Befæstning, Bygning af Dæmningen, Opstemning af Søen og Bygning af Møllen ved Halehuset, idet alle disse Ting hører naturligt sammen. Borgen kunde give Bolig og Beskyttelse. Møllen kunde give Indtægter.

Alt i alt maa man gaa ud fra, at Dronningen har haft sit faste Ophold paa Knabstrup sammen med sin Datter, Prinsesse Agnes, indtil Dronningen døde, og Prinsessen gik i Kloster som foran omtalt. Jeg skal kun nævne, at jeg ogsaa har truffet en Meddelelse om, at Dronningen efter Kongens Død var indtraadt i St. Peders Kloster i Næstved. Da dette imidlertid var et Munkekloster, staar Meddelelsen vist ikke helt til troende.

Med den Sans for Naturskønhed, der ligefrem straalere ud af Middelalderens Folkeviser, i Erindringen, vil det ikke være vanskeligt at tænke sig, at Dronningen maa en Sommeraften har ladet sig ro over til Dronningehalen, eller at hun er gaaet ad Dæmningen forbi Møllen. Thi smukt maa der have været. I Forgrunden Søen og bag denne Skrænterne af Grønnebjerg og Rejsbjerg beklædt med Skov eller Krat, ind mellem Skovstrimlerne de dyrkede Marker, der lovede en god Høst, og midt i det hele Gaarden med sine røde Mure.

Og vi har vel Lov at tænke os, at Dronningen ofte har ladet sit Liv passere Revy for sig, lige fra den Dag, da hun i Glans og Herlighed blev Sverrigs Dronning og i Morgengave fik Fjærdhundaland med Byen Enköping, og til hun som Flygtning kun havde det Stykke Knabstrup og de tre Bøndergaardte tilbage af al Fordums Rigdom.

Vi kan vist ikke gaa meget fejl ved at tænke os, at hun ofte har talt med sin Datter om Livets Omskiftelighed og Forgængelighed, og med den Baggrund er det ikke underligt, at Prinsesse

Agnes ved sin Moders Død i 1341 har valgt at ombytte sit hidtidige Livs Uro med Klosterets Fred.

I Henhold til foranstaaende har Domænen Knabstrup oprindeligt været kongeligt Ornum; men den har været udenfor de danske Kongers Eje før 1231. Den er i Tidens Løb blevet delt i tre Dele, af hvilke den ene ved Dommen af 1377 er vendt tilbage til dansk kongeligt Eje igen.

Og hermed kan vi vende tilbage til Niels Henriksen af Werle. Havde han nu nogen Mulighed for at have kunnet arve noget dansk kongeligt Ornum, specielt en Part af Knabstrup?

Ja, og særdeles gode Muligheder endda, idet hans Moder Rixa Birgersdatter var Søster til Kong Magnus Ladelaas og Datterdatter af Dronning Richitza Valdemarsdatter, gift med Kong Erik X.

Rixa Birgersdatter har, som Skik og Brug var, ganske sikkert medbragt noget Jordegods som Medgift ind i Ægteskabet, saa det vil kun være rimeligt, at hun, naar hun ved sit Giftermaal forlader Sverrig for at gaa til Mecklenburg, som Medgift faar noget af det, Familien ejede i Danmark. Og vi har jo lige set, at Knabstrup hørte med til det, som Rixa Valdemarsdatter fik som Medgift — eller Mødrenearv — i 1210.

Visse Dele af Halland var heller ikke omtalt i C. Paludan-Müller „Om Kong Valdemars Jordebog“⁽⁴¹⁾. Maaske af samme Grund som Knabstrup ikke er omtalt. Det er jo muligt, at saadanne Dele ogsaa har været Part af Rixa Birgersdatters Medgift, og at det er dette Hallandsgods, der i 1283 bliver mageskiftet mod Nielstrup paa Lolland.

Hvad Rixa Birgersdatter har medført som Medgift, har imidlertid ikke kunnet give hendes Svigerfader Tilnavnet Hallandsfar; men vel hendes Søn.

En kort Oversigt over Niels Henriksen af Werles Liv maa da se saaledes ud:

Han maa være født ca. 1263 (Tavle C). Han er formodentlig efter Tidens Skik sendt tidligt hjemmefra. Troels Lund nævner, at Adelens unge Sønner i det 16. Aarhundrede blev sendt hjemmefra i 7-Aarsalderen for at lære „Guds frygt og Rytteri“. Han

kan vel tænkes at være blevet sendt til noget af sin Moders Ejendom i Halland og være stillet under Opsyn af et Medlem af Slægten Porse. Han nævnes jo Gang paa Gang i Dokumenterne sammen med Peder Porse. Derved kan han have erhvervet sig Tilnavnet Hallandsfar.

Da en „Niels Hallandsfar“ i 1272 nævnes som Kautionist for Kongens Laan hos Lübeck-Borgere⁴²), er Rixa Birgersdatters Søn kun en Dreng, saa han maa vel være tvunget til at gaa frivilligt med. Naturligvis kunde det synes underligt, at man tog en Dreng med i det Selskab, men Sagen drejede sig mere om Formuerne, Godserne, end om Personerne. Dette med at gaa i Indlager kunde for Rixas Søn højst regnet medføre et Besøg hos Onkel Henrik Borwin III i Rostock. Hvis det havde været hans Bedstefader, Fyrst Niels, der havde været ment, havde det været rimeligt, om Sagen havde været nævnt i Urkundenbøgerne for Mecklenburg og ikke bare i en udateret Paategning i Lübeck.

Niels, Henrici Filius, nævnes ikke i de mecklenburgske Urkundenbøger før den 1. August 1282, da Henrik I Werle „med Samtykke af mine Sønner“ forlener Domkirken i Güstrow med noget Gods⁴³). Derimod nævnes Niels ikke i 1283 til Trods for, at Aarbøgerne for Mecklenburgs Historie viser, at Niels fra 1282 at regne deltager i Regeringen. Naar han ikke er nævnt i sit Hjemlands Dokumenter det Aar, mindes man om, at Niels Hallandsfar det Aar mageskiftede Gods i Halland mod Gods paa Lolland⁴⁴) — og da dette skete med Kongens Billigelse, maa der have været kongeligt Ornum med i Spillet.

Men man kan ogsaa tænke paa, at det maaske ikke har været helt behageligt for Niels, Rixas Søn, fra et mere ubundet Liv i Halland at komme hjem til den faderlige Myndighed i Werle, hvorfor han saa vidt muligt har skaffet sig noget at varetage andre Steder. Han var jo en 19—20 Aar. (Det har ikke været eneste Gang, en ung Mand har følt Trang til at staa paa egne Ben.) Han er heller ikke med i 1283, da hans Fader og Farbroder sammen med adskillige andre Fyrster slutter et Forbund til Fjendens Bevarelse.

I Dokumenter i Urkundenbøgerne fra 1284 og første Halvdel

af 1285 er Niels og hans Broder Henrik stadig nævnt enten som Medunderskrivere eller som Vidner, men man mangler dem i anden Halvdel af 1285 og hele Aaret 1286.

Om Foraaret dette sidste Aar er det, at Hertug Valdemar Eriksen har maattet bede Kongen om Forladelse for de Oprørsforsøg, han i „ungdommelig Letsindighed“ har begaaet⁴⁵). Adskillige Herrer, bl. a. Henrik II af Mecklenburg, gik i Borgen for, at Hertugen vilde overholde sine Forpligtelser overfor Kongen, men Herrerne af Werle og Rostock var, som foran omtalt, ikke med som Garanter⁴⁶).

Og saa bliver Kongen dræbt den 11. November 1286. Dommen over Kongemorderne afsiges Pintsedag 1287, og Hertug Valdemar Eriksen antages som Rigsforstander under Erik Menveds Mindreaarighed^{*}).

Allerede den 5. Juni har Dronning Agnes sluttet Aftale⁴⁷) med Markgreverne af Brandenburg, Fyrsten af Rügen og Hertug Valdemar Eriksen af Sønderjylland om, at de aldrig vil slutte Forlig med Kongemorderne — men Herrerne af Werle er ikke med hertil.

Derimod tager den norske Konge de fredløse under sin Beskyttelse den 25. Juni s. A.⁴⁸), og blandt de fredløse nævnes Niels Hallandsfar.

I Løbet af de næste Aar gaar Krigen mellem Kongen og de fredløse sin jævne Gang, og man træffer stadig først og fremmest Marskens Navn og dernæst Grev Jacob og nogle af de andre, men aldrig Niels Hallandsfar.

Derimod fremgaar det af Urkundenbøgerne, at Niels „Henrici Filius“ i Aarene 1287—88—89 til Stadighed har været med til Regeringshandlingerne hjemme i Werle. Desuden har han og hans Broder den 13. December 1288 givet Sjølegaver for deres Moder, — og 1½ Maaned senere pantsætter Dronning Agnes den paagældende Part af Knabstrup til Andreas Kammermester som Pant for en Sum, som Kongen i Forvejen havde faaet til

^{*}) Dette sidste har altid — uden at jeg i øvrigt vil drage Sammenligninger — mindet mig om den Regel, at hvis man vil have en paalidelig Herregaardsskytte, skal man antage en gammel Krybskytte.

Laans. Det ser stærkt ud til, at de to Ting hører sammen. Den Knabstrup-Part kunde selvfølgelig ikke inddrages, saa længe Niels's Moder, Rixa Birgersdatter, levede, thi det var jo hendes; men ved hendes Død kom den svært belejligt til at klare Gælden til Andreas Kammermester, idet den har været regnet som Niels's Mødrenearv. (Se Tavle D.)

I første Halvdel af 1290 er i Følge Urkundenbøgerne udstedt fire Dokumenter, hvoraf Sønnerne kun havde været med til de to. Men efter at Kong Erik den 22. Juli 1290⁴⁹) har købt Mecklenburgerne ud af Krigen mod de fredløse, har Sønnerne ikke været med til at besejle Dokumenter, selv om det nævnes, at de har givet Tilslutning.

Den 8. Oktober 1291 melder Urkundenbogen, at Fyrst Henrik er „myrdet af sin Søn“. En Fodnote siger, at det samme staar i en Kirkerude i Doberan, hvor han er begravet.

Nogen Grund til Mordet omtales ikke der. I andre, men senere, Skrifter siges, at Grunden var, at Faderen havde giftet sig igen; men da endnu senere Skrifter ogsaa tier stille med Grunden, maa denne vist nærmest søges i personlige Uoverensstemmelser som Følge af Kong Erik Menveds Penge.

Efter Mordet blev begge Sønnerne, Niels og Henrik, fordrevet af deres Fætter, der har faaet Navn og Betegnelse Niels II af Werle.

Efter dette har jeg af Urkundenbøgerne kun fundet, at Niels Henrici Filius har udstedt eet Dokument, dateret den 1. September 1292. Det omhandler en Sammenslutning mellem ham og nogle Fyrster af Rügen m. fl., men Formaalet med den omtales ikke. Kun hans eget Segl findes under, og der er ikke Spor af anden Besejling. Dette kunde maaske tydes som om de andre Herrer ikke har villet være med under hans Førerskab. Og det var maaske klogt.

Der findes en Skrivelse af 15. Maj 1298 fra Markgreve Albrecht Brandenburg, hvor man blandt Vidnerne finder „Domicellus Nicolaus de Werle“. Det er sidste Gang, jeg har fundet ham nævnt; kort efter det maa han formodentlig være død. Dette passer godt nok med, at han ikke nævnes i Kong Birger Mag-

nussons Beskærmelsesbrev af 1302⁵⁰), hvor andre fredløse, som man véd er døde, heller ikke nævnes, nemlig:

Arvid Bengtsen — henrettet 1288.

Marsk Stig — død 1293.

Rane Jonsen — henrettet 1294.

Aage Kagge — dræbt i Viborg 1295.

De mecklenburgske Urkundenbücher har ikke selvstændigt nævnet Navnet Niels Hallandsfar, men det er anvendt i officiel Skrivelse i 1272 fra Danmark til Lübeck. Han har altsaa været kendt som „Hallandsfar“. Naar han i danske Dokumenter angaaende Mordet og Dommen derfor samt i de norske Beskærmelsesbreve stadig har faaet dette Navn, er det sikkert for at slaa fast, at Forbryderen er en dansk Godsejer og ikke en udenlandsk Fyrstesøn. Naar han dog i 1289 kaldes „Hr. Niels Henriksen“ — Dominus Nicolaus Hinrikssun — kan dette skyldes, at det paagældende Dokument er et ganske privat Papir⁵¹), der ikke er beregnet paa at komme til Offentlighedens Kundskab paa samme Maade som Domme og Beskærmelsesbreve med deres Udtalelse „notum facimus universis“. Pantebrevet af 1289 bekendtgør nok noget, men Brevets hele Indhold fastslaar Hr. Niels Henriksen som dansk Godsejer. At samme Godsejer dog har været noget særligt, fremgaar maaske af den Samling Herrer, der var Vidner ved Forretningen.

I hele denne Historie lægger man uvilkaarligt Mærke til, at naar Hr. Niels Hallandsfar har Forretninger i Danmark, forekommer Junker Nicolaus, Henrik I's Søn, ikke i de tyske Urkundenbøger; men naar han forekommer i disse, savner man Niels Hallandsfar som aktivt Medlem blandt de fredløse.

Et endeligt Bevis i Form af egen Tilstaaelse for, at Hr. Niels Henriksen, Hr. Niels Hallandsfar og Dominus Nicolaus de Werle, Henrici Filius er een og samme Person, har jeg ikke kunnet finde; men jeg har, som foran nævnt, heller ikke fundet noget som helst, der udelukker det. Tvært imod!

Andreas Kammermesters Pantebrev af 1289 — og selve Pantet, den fra Niels Henriksen inddragne Del af Knabstrup — har

haft en noget mærkelig Skæbne, som det ikke har været muligt at følge i Enkelthederne, fordi de foreliggende Oplysninger er for smaa og spredte, og som oftest mangler de endda Datering.

Det synes, som om der har været handlet en Del med Pantebrevet eller Pantet, Brugsretten til Jorden, thi i „De ældste danske Arkivregistraturer“ Bind IV Side 50 finder man under en Opregning af nogle Dokumenter:

„2. Item Hr. Johan Møltings skøde Brev paa Knapstorppe“,

men en Tidsangivelse mangler ganske.

Senere i samme Bog finder man paa Side 103 under Aar 1399:

„Johannes Prior i Antvorskov annammede Barnum Eriksen og hans Hustru i Hospitalet, og gav de til Klosteret for deres Underhold udi i deres Livs Tid til evindelig Ejendom deres Gods udi Knabstrup, som skylder 6 Pund Korn, nok 2 Gærde i Kagerup skylder begge en Tønde Smør.“

Og senere paa Side 114:

„Knapstorp. Barnum miles, dedit domini 1 lest i Knapstorp og en Tønde Smør i Kagerup.“

Jeg har ikke kunnet udfinde, hvorledes Barnum Eriksen Skarsholm er kommet med ind i Knabstrups Historie og ej heller, hvorledes Antvorskov Kloster er kommet ud deraf.

Hvad angaar Hr. Johan Moltke, da synes det — under Hensyn til det næste Dokument, der her skal omtales — rimeligt, at han har købt Pantebrevet af 1289, eller maaske snarere Brugsretten, af Andreas Kammermesters Arvinger, eller maaske af Antvorskov Kloster, der har faaet det af Hr. Barnum Eriksen, der igen har købt det af Andreas Kammermesters Arvinger.

Paa den Tid, det her drejer sig om, nemlig Slutningen af 1300-Tallet, var der tre Herrer, der skrev sig til Torbenfeld, nemlig.

I Hr. Johan Conradsen Moltke. Han var i Aarene 1369—76 Hovedsmand paa Nyborg Slot. Han skødede 1391 Lykkesholm til Dronning Margrethe. Han blev Ridder 1398 og døde 26. November 1399.

II Hans Broder Hr. Ewert Conradsen Moltke. Han var Kammermester 1365—74 og var 1375 Marsk og Rigsraad. Han skrev sig til Torbenfeld 1377 og var samtidig Hovedsmand i Faaborg. Han døde 1381.

III Deres Svoger Niels Bosen Gruppe, gift med Elsf Conradsdatter, der ved sin Død efterlod sig en Søn, Evert Nielsen Gruppe, der aabenbart ogsaa har

været en betydelig Mand, idet han i 1401 var med til at besegle Kong Eriks Stadfæstelse af Dronning Margrethes Testamente.

Som nævnt døde Hr. Johan Moltke den 26. November 1399. Der maa ganske naturligt være foretaget en Opgørelse af hans Bo, og ved denné maa Dronning Margrethe — Godssamlere — være mødt op med sit Ejendomskrav grundet paa Pantebrevet af 1289, thi i Rigsarkivet findes et saalydende Dokument (oversat til mere nutids Dansk):

„Jens Gjørsting, Landsdommer i Sjælland, Broder Laurentz, Abbed i Ringsted, Hartvig Bryske, Henrik Jensen, Riddere ere, Peder Jensen af Vindrup, Jens Skytte af Sandby og Clemens Pedersen af Setofte, der af Vapn ere, hilse vi alle denne Skrift se eller høre med Gud.“

„Dette kundgøre vi alle nærværende eller komme skullende, at efter Guds Fødelse Aar MCD den ottende Dag næst før Santi Johannes Dag Baptisti, have her paa vort Landsting nærværende flere gode Mænd, saa og hørte, at der var beskedne Mænd skikkede som Johan Moltke, Ewerd Moltke og Ewert Grubbe og lode af et Gods, som hedder Knapstorp, og kendes dem ingen Ret inden det fornævnte Gods at have, item ophøde de Heste og Penninge, for at Hr. Johan Moltke af Torbenfeld havde haft det Gods.

Som vi horte og saa, saa vidne vi for alle Mænd.

Givet Aar og Dag som for er nævnt.“

Dette er jo at ligne ved en formel Aflevering og Regnskabsaflæggelse under lagttagelse af alle nødvendige Former, saa man maa gaa ud fra, at alle Bestemmelser i Pantebrevet af 1289 maa være sket Fyldest. Men det har formodentlig været en daarlig Forretning for Johan Moltkes Arvinger, thi Penge har jo den sørgelige Egenskab, at de som Regel taber i Købekraft, saa den Sum af 160 Mark Penge, der vel knebent har svaret til Værdien af det omhandlede Jordegods i 1289, kan næppe have dækket Værdien af det samme Stykke Jord i Aaret 1400.

Det maa dog beklages, at man ikke ved samme Lejlighed har foretaget en formel Afmærkning af de omhandlede Ejendommers Grænser. Mange senere Vanskeligheder havde sikkert derved været undgaaede. Men det skete altsaa ikke.

Men de Moltkeske Arvinger har ganske sikkert været utilfredse med Landstingets Kendelse og har appelleret Sagen. Thi i *Scriptores Rerum Danicarum* finder man en Genpart af en Kendelse af Sjællands Landsting under Forsæde af forannævnte

Jens Gjørsting, ved hvilken Dokumentet af 1289 læses op og oplyses under en Retssamling den 7. November 1407.

Dette synes imidlertid ikke at have tilfredsstillet de Moltkeske Arvinger, thi man finder, at Sagen er læst, oplyst og aabenbart paadømt en Gang til den 19. Juli 1408, og denne Gang er Dokumentet forsynet med det kongelige Rettertings Segl — Sigillum Erii Pomerani cum cruce et tres leonibus —.

Saaledes endte Striden paa det Tidspunkt.

Men det faar stadig staa hen, hvorledes den fra Hr. Niels Henriksen inddragne Part af Domænen Knabstrup er vandret fra Andreas Kammermester i 1289 til Hr. Johan Moltke i 1400.

Imidlertid synes det, som om Kendelsen af 1400—1407—1408 har efterladt en vis Bitterhed i de Moltkeske Arvingers og deres Efterkommeres Sind. Kun paa denne Maade kan man forklare sig den Proces og til Tider aabne Krig, der senere gennem et Aarhundrede førtes mellem de to Gaarde, og som drejede sig om Ejendommenes Grænser, som det i Tidernes Løb lykkedes for Torbenfeldt at skyde længere mod Øst.

Hermed er saa den anden Part af Knabstrup kommet hjem under Kronen igen, lagt sammen med den Part, der kom hjem som Følge af Dommen af 1377. (Se Tavle D.)

Tilbage stod nu kun den tredie Del, den, som Niels Absalonsen den 13. Februar 1289⁵²) overdrog til Roskilde Bispestol. Det saa jo straks noget underligt ud, baade at han skilte sig af med sin Ejendom lige efter, at Niels Henriksens Del⁵³) var pantsat til en af Landets Ministre, og at Kongen straks efter kontrollerede denne Ejendomsoverdragelse. Det sidste er forstaaeligt, nu da vi véd, at Knabstrup var gammelt kongeligt Ornum. Det første finder vel sin Forklaring derved, at Niels Absalonsen indtil Fyrstinde Rixas Død i Oktober 1288 formodentlig som Nabo eller som Ejerindens Forvalter har haft en eller anden mere tilfældig Mand, men det kunde maaske være kedeligt at være i en Slags Samarbejde med Ministerens Forvalter.

Men hermed maa vi vende tilbage til det Side 61 stillede Spørgsmål om Ægteparret Fru Marina og Niels Absalonsens Herkomst og om deres Adkomst til en Part af Domænen Knabstrup.

Da det drejer sig om gammelt kongeligt Ornum, er der ikke megen Mulighed for, at Ægteparret har kunnet faa det ved Køb. Arv vil være den naturlige Mulighed.

Niels Absalonsen kan ikke have arvet det, thi der var intet kongeligt Blod i hans Aarer. Altsaa maa det være en Arv gennem Fru Marina.

Som foran nævnt indeholder Sorø Klosters Gave- og Begravellesbog intet andet om hendes Afstamning, end at hun var „Johannes Pedersens Datter-Datter“. Det oplyses dernæst, at hun er begravet ved Siden af sin Svigerfader, Hr. Absalon Gertsen; men de Betegnelser, hun i øvrigt faar, sætter hende i en Klasse for sig sammenlignet med de andre Damer, der er begravede i Sorø — dog fraregnet dem af rent kongeligt Blod. Hun er „nobilis et devota“, ædel og from, og hun er „nobilis valde“, af meget høj Adel. Hendes Oldmoder, Ingeborg af Kalundborg, maa nøjes med at være „lykkelig Ihukommelse“, og et Par andre Damer er „ædle Kvinder“ og af „udmærkede Dyder“.

Det Blod, som har skaffet Fru Marina de omhandlede Betegnelser — samt Arveret til en Part af Knabstrup — maa være kommet ind, enten gennem Fru Marinas Mor-Moder, Johannes Pedersens Kone, eller gennem Fru Marinas Fader.

Da Fru Marina er gift og hjemføren i 1289, og da hun har en Søn, der i 1304 er gammel nok til selvstændigt at udstede og bescgle Breve, maa hun formentlig være født omkring 1260—1265—70.

Hendes Moder maa vel være en Snes Aar ældre og hendes Mor-Moder en Snes Aar ældre igen, hvilket sidste kan passe meget godt med, at Fru Johannes Pedersen maa være født omkring ved 1220.

De kendte Stamtavler indeholder imidlertid ingen Damer af passende Alder og Afstamning, der kunde tænkes ved Giftermaal med Johannes Pedersen at have tilført Fru Marina den nødvendige Byrd og Arverettigheder.

Af en Mand, der skulde kunne opfylde Kravene og Betingelserne for at være Fru Marinas Fader i Ægteskabet med Johannes Pedersens Datter, maatte forlanges, at han

- skulde være af passende Alder, d. v. s. født omkring 1240—1250.
- skulde være af saa højfornem Afstamning, at han kunde forelene sin Datter med Betegnelsen „nobilis valde“.
- skulde være arveberettiget til noget kgl. dansk Ornum — i dette Tilfælde til en Part af Knabstrup.
- skulde paa en eller anden Maade være forsvundet (død eller bortrejst eller fængslet eller paa anden Maade kommet væk) saaledes, at det blev naturligt, at Marina som ung Pige eller som lille Pige var optaget i Huset hos sine Bedsteforældre og blev almindeligt kendt som „Johannes Pedersens Datter-Datter“, jfr. Sorøbogen.

Et Eftersyn af Stamtavlerne viser, at der er to Mænd, der maaske kunde komme i Betragtning.

Den ene er Bernhard af Werle, Søn af Fyrst Niels I af Werle og Broder til Fyrst Henrik I af Werle, der var gift med Birger Jarls Datter, Rixa. Hans Arvemuligheder var imidlertid saa spinkle, og hans Forbindelse med Danmark faldt paa et saa sent Tidspunkt, at man formentlig maa se bort fra ham.

Den anden er Birger Jarls Søn, Erik, Broder til Kong Magnus Ladelaas og til Fyrstinde Rixa Werle, der, som det fremgaar af dst foregaaende, begge har haft Arvepart i Knabstrup. (Se Tavle D.)

Erik Birgersøn Jarl er født ca. 1245—50 som fjerde Barn i Ægteskabet mellem Birger Jarl og Ingeborg, Datter af Kong Erik X af Sverrig og Richitza af Danmark, Datter af Valdemar I.

Erik Jarl var ikke Prins af Blodet, men han var Søn af en Kongedatter og Broder til to Konger. Det maa vist være Begrundelse nok til „nobilis valde“, af meget høj Adel.

Han var arveberettiget til kongeligt dansk Ornum — Knabstrup — paa Linie med sine Søsken Kong Magnus og Fyrstinde Rixa.

Svensk Biografisk Leksikon angiver, at Erik Jarl var ugift. Jeg har ikke kunnet finde, hvorpaa denne Angivelse grunder sig ud over, at det ikke er omtalt nogen Steder, at han har været gift. Men en manglende positiv Udtalelse er ikke altid nok som

Bevis. (Leksikon'et omtaler f. Eks. ikke, hvor han er begravet, og det maa dog være sket.)

Efter et Sammendrag af Svensk Biograf. Lexikon, Svensk Diplomatarium, Källstudier till Sverriges Historia, S.R.D. III D.R.B., Sverriges Historia af Tunberg og do.-do. af Montelius, maa Erik Birgersøns Liv have formet sig omtrent saaledes:

Han er blevet opdraget under sin Faders Vilje og er som yngre Søn blevet holdt noget i Baggrunden, men har været gammel nok til at se og forstaa sin Faders danskvenlige Politik, der bl. a. førte til Giftermaalet mellem hans ældste Broder Valdemar og Erik Plovpennings Datter Sofie i 1260. Han selv maa ved den Lejlighed, som ca. 15-aarig, have knyttet en Del danske Bekendtskaber.

Han nævnes første Gang i 1266⁵⁴) i Faderens Gavebrev til Eskildstuna Kloster og kaldes her domicellus, Junker, medens hans Broder Magnus kaldes dux, Jarl eller Hertug.

Ved Birger Jarls Død i 1266 skiftede de svenske venskabelige Følelser overfor Danmark, for en væsentlig Del begrundet paa, at Kong Erik Glipping var noget sen med at udbetale Dronning Sofie Medgift. Samtidig synes der at være groet en Misstemning op mellem Kong Valdemar og hans to Brødre, Magnus og Erik.

Sidstnævnte fik Øgenavnet „Alsintet“! Somme siger, at det var Dronningen, der gav ham det, og det kunde da udlægges som betydende noget i Retning af „den fattige og uduelige“.

Andre hævder, at han gav sig Navnet selv og maa da tydes som den skuffedes bitre Udtryk for, at han er skubbet til Side. Hvad der nu end er den rigtige Forklaring, saa er Erik paa den Tid rejst til Danmark, thi i 1271 er „Junker Erik, Broder til Sverriges Konge“ Vidne og Medbesegler ved Kong Erik Glippings Mageskifte med Esrom Kloster⁵⁵). Blandt de andre Medbeseglere var Absalon Andersen, Johannes Pedersens kødelige Fætter.

Det fremgaar af Diplomatarium Suecanum, at Junker Erik i 1270 har været Vidne for sin Broder Kongen ved et Mageskifte, men ellers er der ingen Beviser for, at han har fortaget sig noget som helst i Sverrig i Tiden 1268—1273, i hvilket Aar han kom

hjem og blev noget unaadigt modtaget af sin Broder Kong Valdemar og blev sat under en Slags Bevogtning.

Den norske Konge forsøgte at mægle i Striden mellem Kong Valdemar og hans Brødre og sammenkaldte til et Møde i Sarpsborg; heraf benyttede Erik sig til at flygte til Norge. Et nyt Møde faldt uheldigt ud — og saa rullede Lavinen. Efter Aftale med Magnus drog Erik til Danmark igen i 1275, hvor Kong Erik Glipping stillede en Hærstyrke under Marsk Stig til Brødrenes Raadighed. Efter Slaget ved Hofva blev Valdemar stødt fra Tronen. Erik kom ikke til at nyde Frugterne af sine Anstrengelser, thi han døde allerede hen mod Slutningen af Aaret 1275.

Erik efterlod sig et Testamente. Dette er desværre gaaet tabt. Det fremgaar kun af en af hans Broder Kong Magnus udstedt Befaling, at han har efterladt nogle Godser til nogle Bisper. Men noget muligt Arvegods, muligt liggende i Danmark, faar man intet at vide om. Men det faar man heller ikke i Kong Magnus Ladlaas's Testamente, og det er bevaret i hele sin Længde.

Ud af det foregaaende fremgaar:

- at Erik Birgersøn har været i Danmark omkring ved den Tid, da Fru Marina, Niels Absalonsens, maa være blevet født,
- at han er blevet vel modtaget af Kongen,
- at han i hvert Fald har været i nær Berøring med et Medlem af Johannes Pedersens Slægt, og
- at han kort efter den Tid, da Fru Marina maa være blevet født, er sat under Bevogtning i Sverrig, er flygtet til Norge og saa har været midt i Oprøret, hvorefter han er død — og glemt saa grundigt, at Biografisk Leksikon ikke nævner hans Grav.

At samme Leksikon efter det faktisk foreliggende har anset ham for at være ugift, er forstaaeligt nok.

Imidlertid finder jeg, at der er saa mange Ting — naar man sammenholder baade det ene og det andet — der taler for, at det kan og maa være Erik Birgersøn, der blev gift med Johannes Pedersens Datter, og derved gav Marina en saadan Byrd og Averet, at hun kunde betegnes „af meget høj Adl“.

Og hvad andet var der at gøre for Bedsteforældrene Johannes Pedersen, naar Barnets Fader rejste udenlands i 1273 og døde i 1275, end at tage sig af den lille Pige og opdrage hende og saa, naar Tiden kom, se at faa hende gift med en Mand af god Familie og i en god Stilling? Og Hviderne var ingen ringe Familie.

Biskop Peder Jensen Lodehat har ladet sig Niels Absalonsens Overdragelses-Dokument forevise, formodentlig snarest efter sin Overtagelse af Bispestolen, men hans Sekretær har glemt at paaføre Dokumentet Dato for Forevisningen.

Biskop Peder overtog Embedet i Roskilde i 1395.

Han synes allerede den Gang at have været vel anskrevet hos Dronningen, eller ogsaa er han hurtigt blevet det, thi til Trods for det i 1396 udstedte Forbud mod at bygge Borge, byggede han Gjorslev ved Aar 1400. Han blev Rigets Kansler i 1401 og har altsaa haft et og andet at gøre med Tinglysningerne angaaende Knabstrup i 1407—1408.

Det kan ikke oplyses, hvilke Forhandlinger der har fundet Sted mellem Dronningen og Kansleren og mellem Dronningen og Bispen — og man kan maaske navnlig sige mellem Kansleren og Bispen, begge i Peder Lodehats Person — men Resultatet blev i hvert Fald, at Bispen maatte bøje sig for Dronningen og Kansleren, saaledes at vi den 16. Januar 1410 faar skrevet følgende Dokument.

„Vi Pæther, Abbed inden Ringsted, Christian Hemmingsen, Domprovst innen Roskilde, Lauritz Nielsen, Kannik i samme Stad, Jens Brun innen Bringstrup, Erik Bydelsback af Bregentved, Pæther Falck af Gisselfeld, Jens Nielsen Glarmester og Erik Degn boende innen Ringsted, Peder Snubbe af Gjerdrup, Jens Skytte af Sandby, Torben Jensen af Ørsleff. Evindelig Hilsen med Gud.

Alle Man skal dette vitterligt være, at efter vor Herres Fødsel Aar Tusind Fire Hundrede oppaa det Tiende, den Onsdag næst de elleve Tusind Jomfruers Dag oppaa vorr Landsting nærværende at have været, set og hort, at en hæderlig Fader med Christ, Pæther med Guds Naade Biskop innen Roskilde afhændte og skøte til evindelig Eje, Jens Gørstinge Landsdømmer innen Sjælland oppaa en hæderlig Førstinde Margrethe, Valdemar Danekonnings Datters Vegne Falkendal innen Sømme Herred østen for Roskilde liggendis, og al den Rei den forhavende Biskop Pæther havde udi Knabstrup der nære innen Merløse Herred udi Jernløse Sogn, saasom det aabne Brev ther oppaa antworther ere, med al de formeldte Godsdes Tilliggende, som er Ager, Eng,

Skou, Fiskevand, Fægang, vaadt og tørt, rørendes og urørendes, intet undtagende. Hvilket som vi have hørt og set, der vidne vi med vort aabne Brev, givet under vort Indsegl Dag og Aar og Sted som tilforn er sagt.“

Hermed har altsaa Dronning Margrethe faaet lagt den tredie Part af Knabstrup til de to andre, og hermed er Godset samlet igen efter at have været adskilt gennem ca. 150 Aar.

Det ligger nu nær at spørge: „Hvad var det nu, Dronningen havde faaet samlet? Hvor meget Land drejede det sig om?“

Det er meget svært at give et bestemt Svar herpaa, thi vel véd vi, at det drejer sig om Arvegods, og at ved Arv er — baade efter dansk Lov og efter den af Birger Jarl udgivne Arvelov — en Broderlod dobbelt saa stor som en Søsterlod, men vi véd ikke, hvor meget Jordegods, Arven efter Birger Jarl og Ingeborg Eriksdatter alt i alt omfattede, og heller ikke, efter hvilke Regler Mødrenearven, som det jo her drejer sig om, blev fordelt mellem hendes tre Børn Rixa, Magnus og Erik, thi givet er det, at denne Mødrenearv omfattede andet og mere end Knabstrup.

Vi maa nøjes med at se paa de tre Parter, vi har nogen Kendskab til, nemlig:

- A. Niels Hallandsfars Part, der i 1289 blev pantsat til Andreas Kammermester som Pant for de 160 Mark Penge, som Kongen skyldte ham.
- B. Niels Absalonsens Part, der i 1289 blev overdraget Roskilde Bispestol for 150 Mark Penge og 10 Mark lødigt Sølv.
- C. Kong Birger og Dronning Margrethes Kongs Orterp Knabstrup, som vi ikke har nogen Vurdering paa.

Part A er givet til Kammermesteren som Pant for et Laan, som denne alt havde givet Kongen. Det synes at tyde paa, at Kammermesteren har taget Pantet for dog at faa nogen Sikkerhed for sine Penge i Stedet for ingen Sikkerhed at faa. Føres Tanken paa Sikkerhed længere ud, vil det, ogsaa under Hensyn til Kammermesterens tidligere omtalte „Godshandler“, ikke være urimeligt at tro, at Pantets Værdi fuldt ud dækkede Laanesummen.

Da 1 Mk. Sølv er lig 2 Mk. Penge, har Niels Absalonsen i alt

Fald faaet 170 Mk. Penge for sin Part B. Det kunde se ud til, at Niels Absalonsen har handlet under et Pres af en eller anden Art, saa han ikke har faaet den fulde Værdi for sin Part.

Da nu de to Parter A og B dog efter Pengesummerne at dømme er saa nogenlunde lige store, skønnes det ikke urimeligt at antage, at Part C har været nogenlunde af samme Størrelse, og sættes Værdien for hver til at være ca. 170 Mk. Penge, faar man, at den samlede Værdi har været godt og vel 500 Mk. Penge eller ca. 250 Mk. Sølv.

I Henhold til Oplysninger i Kong Valdemars Jordebog skulde man for den Sum kunne købe omkring ved 600 Tdr. Land dyrket Jord.

Bygninger, der har staaet paa Gammel-Knabstrups Voldsted, er omtalt i Indledningen.

Dæmningen, der stemmede Vandet op i Halesøen og dannede Grundlaget for Bygning af Møllen, bestaar af op imod 500 m³ Jord og Sten, der har kunnet tages i Bakken lige ved Siden af, saa Jorden har skullet flyttes højst 100 m. Der er endnu et udgravet Hul i Bakken af omtrent det nævnte Rumfang.

Med moderne Redskaber skulde en Mand kunne udgrave omtrent 1 m³ løs Jord i en Time. Lad os for mindre gode Redskaber regne det halve. Med 12—15 Mand i Arbejde og med en daglig Arbejdstid paa 10 Timer, skulde Dæmningen kunne bygges paa omtrent 25 Dage.

Hertil kommer saa en Del Tømrer- og Murerarbejde med selve Mølleværket.

Det har altsaa været et ganske anseligt Arbejde at faa den Mølle i Gang.

Der blev i Begyndelsen stillet Spørgsmaalene om det gamle Knabstrup:

Hvem har ejet det?

Hvem har bygget det?

I det foregaaende er givet et Forsøg paa et Svar herpaa for et bestemt Tidsrum, fra hvilket Oplysningerne er sparsomme,

saaledes at man til Tider maa tage Gisningerne, Følgeslutningerne med. Men maaske har jeg dog Lov til i denne Forbindelse at mene noget lignende, som er omtalt i den forrest citerede Udtalelse fra Danmarks Adels Aarbog, at Undersøgelsen har gjort Fyldest, naar der opnaaede Resultat „hverken direkte eller indirekte er i Strid med nogen overleveret Vished og har den største Sandsynlighed for sig“.

Men Gammel-Knabstrup lever videre for saa vidt som:

- Der lever endnu blandt Egnens Beboere en overleveret Fortælling om, at Knabstrup har strakt sig langt længere mod Vest og Sydvest end den nuværende Grænse.
- Der findes i det nuværende Knabstrup gammelt Egetømmer, der efter Musæumsinspektør Chr. A. Jensens Udsagn maa have siddet i Gammel-Knabstrup.

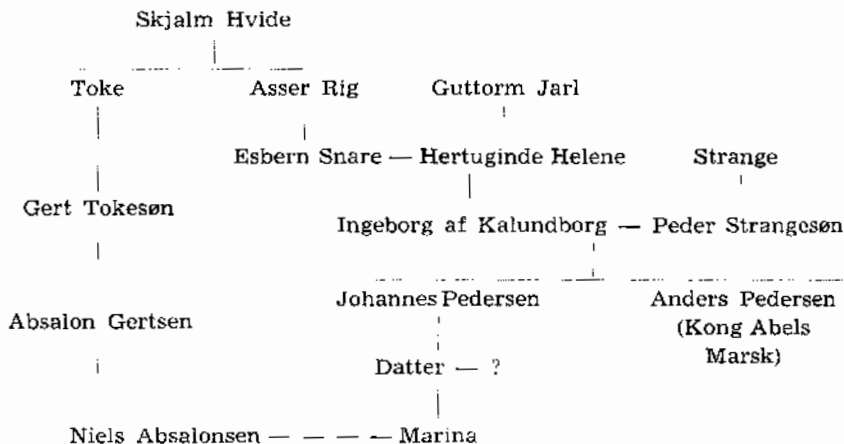
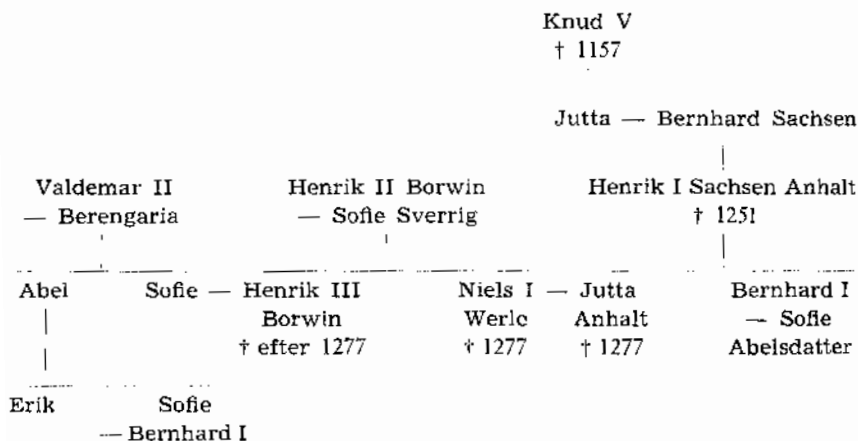
Jeg skylder Rigsarkivar Sven Aakjær en Tak for Oplysninger, der har været meget nyttige for mig, idet de gav mig et fast Grundlag at gaa ud fra. Jeg skylder Rigsarkivet, det kongelige Bibliotek, Statsbiblioteket i Aarhus og Holbæk Amts Folkehogsamling en Tak for aldrig svigtende Imødekommenhed og Hjælp-somhed med at skaffe mig de nødvendige Bøger.

Jeg skylder Genealogen, Hr. Gunnar Lunau megen Tak for hans Hjælp; uden hans aldrig svigtende Interesse, der gav sig Udslag i gode Raad, Opmuntring, naar jeg syntes, at Vanskelighederne oversteg mine Kræfter og min Viden, og Paapegning af Svagheder i nogle af mine Følgeslutninger, var det aldrig lykkedes mig at naa til Vejs Ende.

Christian Lunn.

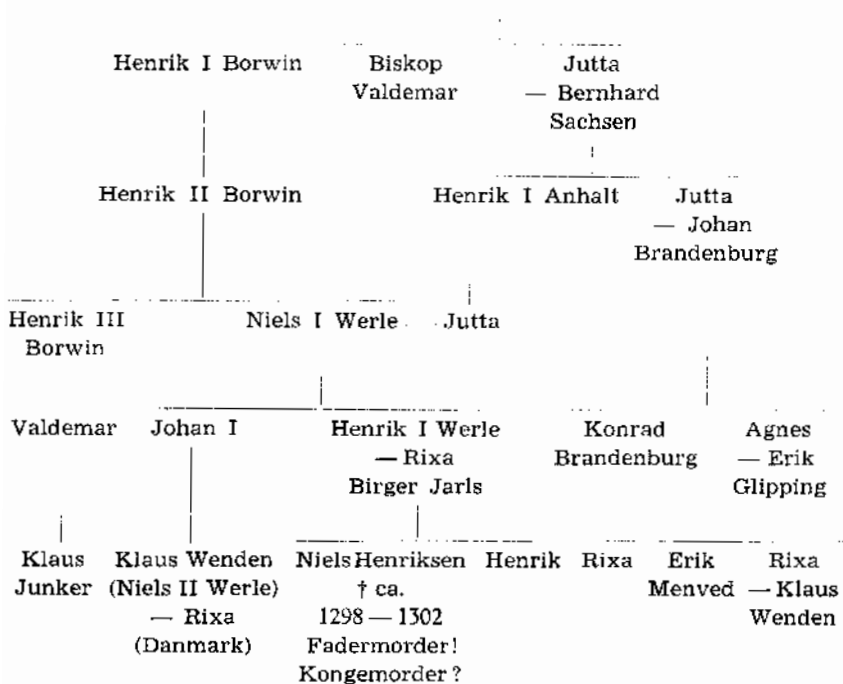
Eftertryk — selv i Uddrag — uden Kildeangivelse ikke tilladt.

Christian Lunn.

Tavle A jfr. Side 60**Tavle B jfr. Side 63**

Tavle C jfr. Side 67, 76

Knud V

Tavle D jfr. Side 72, 79, 83 og 85

Arvegangen

Knud Lavard † 1131
— Ingeborg Kiew

Hertug Magnus † 1154
— svensk prinsesse.

Valdemar I — (Sofie Halicz) Knud V

Valdemar II
† 1241
— Berengaria

Richitza
† 1220
— Erik X af Sverrig

Christoffer I
† 1259
— Margrethe

Ingeborg
† 1254
— Birger Jarl † 1266

Erik Glipping
† 1286
— Agnes

Magnus Ladelaas
† 1290
— Helvig Holstein

Richitza
† 1288
— Henrik Werle

Erik
† 1275
— ? Johans datter

Christoffer II
† 1336
— Eujohemia

Birger Magnusson
† 1321
— Margrethe

Niels Henriksen
Inddraget
Pantsat

Marina
† 12?
— Niels Absalonsen

Valdemar
Atterdag
† 1375
— Helveg

Agnes Nonne
† ca. 1375

Dokument 1289

Pantsat
Dokument 1289

Margrethe

Dom af 1377

Kendelser og
tinglysning
1400 - 1407 - 1408

Vidisse 1289

Vidisse 13?

..... arvet

Skøde 1410

..... indløst 1400

..... tilbagekøbt 1410

BENYTTETE KILDER:

- Danmarks Riges Breve (D.R.B.).
 Scriptorum Rerum Danicarum (S.R.D.).
 Repertorium Diplomaticum Regni Danici Mediaevalis 1894—95.
 Erslev: De ældste danske Arkivregistraturer IV.
 Historisk Arkiv.
 Sven Aakjær: Valdemar II Jordebog.
 Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 1883 (A.n.O.).
 Trap: Danmark.
 Gunnar Knudsen og Marius Kristensen: Danmarks gamle Personnavne (D.g.P.).
 Danmarks Adels Aarvog (D.A.A.).
 Gammelt dansk Adelsleksikon.
 Thiset: Danske adelige Sigiller (D.a.S.).
 Kønigsfeld: Danske, norske og svenske Kongetavler.
 Skjoldefriserne i Ringsted og Sorø.
 Montelius: Sveriges Historia. Stockholm 1877.
 Tunberg: Sveriges Historia.
 Codex Diplomaticus Anhaltinus II.
 Urkundenbücher meklenburgischer Geschichte (U.m.G.).
 Jahrbücher des Vereins für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde
 1884—85 (J.m.G.).
 Allgemeine deutsche Biographie.
 Wäschke: Die Askanier in Anhalt.
 Ottokar Lorentz: Genealogisches Handbuch der europæischen Staatsgeschlechter.
 Siebmacher: Wappenbuch.
 Sverrigs Diplomatorium. (Sv. Dip.).

HENVISNINGER TIL DE BENYTTETE KILDER:

- 1) D.R.B. 1289: 344; 2) sm. 1289: 345; 3) sm. 1289: 385; 4) sm. 1288: 311;
 5) D.A.A.; 6) D. a. S.; 7) D.R.B. 1267: 75; 8) sm. 1267: 75; 9) sm. 1279: 345;
 10) sm. 1286: 231; 11) sm. 1272: 192; 12) S.R.D. IV; 13) D.g.P.; 14) A.n.O. 1883;
 15) D.R.B. 1291: 3; 16) S.R.D. IV; 17) D.R.B. 1282: 45 § 13 og 4; 18) sm. 1261:
 342; 19) U.m.G. No. 1246; 20) J.m.G. tavle I & IV; 21) D.R.B. 1272: 179;
 22) U.m.G. 1246; 23) D.R.B. 1283: 83; 24) sm. 1309: 209; 25) sm. 1287: 254;
 26) sm. 1287: 252; 27) sm. 1288: 278; 28) sm. 1289: 373; 29) sm. 1289: 344;
 30) sm. 1272: 172; 31) sm. 1283: 62; 32) sm. 1284: 114; 33) sm. 1286: 170;
 34) sm. 1286: 172; 35) sm. 1290: 413, U.m.G. 2079; 36) D.R.B. 1311: 377;
 37) sm. 1321: 384; 38) sm. 1329: 172; 39) sm. 1289: 385; 40) sm. 1330: 243;
 41) Vidensk. Selsk. 1874; 42) D.R.B. 1272: 179; 43) U.m.G. 1282; 44) D.R.B.
 1283: 83; 45) sm. 1286: 170; 46) sm. 1286: 172; 47) sm. 1287: 252; 48) sm.
 1287: 254; 49) U.m.G. 2079; D.R.B. 1290: 413; 50) D.R.B. 1302: 220; 51) sm.
 1289: 344; 52) sm. 1289: 345; 53) sm. 1289: 385; 54) Sv. Dip. 1266: 518; 55)
 sm. 1271: 169.